

**ERMENİ ASILLI BESTEKAR VE İCRACILARIMIZIN
HAYATLARI, MUSİKİMİZDEKİ YERİ VE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SERHAT SONGUR
404960012011**

Tezin Enstitüye verildiği tarih: 11\01\1999
Tezin savunulduğu tarih: 02\02\1999

Tez Danışmanı : Doç. Serdar ÖZTÜRK
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Selahattin İÇLİ
Doç. Cahit ATASOY

T 92711

[Handwritten signatures of Prof. Dr. Selahattin İçli and Doç. Cahit Atasoy]

OCAK 1999

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÖNSÖZ

Bu araştırma, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Anasanat Dalı, Türk Sanat Müziği Alanı, Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Musiki tarihimizde büyük bestelere ve ünlü şarkılara imzasını atan Türk bestekarları yanında, Ermeni asıllı bestekar ve icracılarımızın yoğunluğu ile, eserlerinin eski dönemlerden günümüze kadar ulaşması, sevilmesi ve önemi, beni bu araştırmaya yöneltti.

Beste ve icra alanında önemli konumlara gelen bu sanatkarlarımızın Türk kültür ve geleneklerini benimsemiş olmalarını, örnekleriyle açıkladım. Konuyu eğitim açısından önemseyerek incelerken, onların Türk musikisine olan etkilerini sonuçlandırdım.

Tezimin hazırlandığı süre içinde benden yardımlarını esirgemeyen danışman hocam sayın Doç. Serdar ÖZTÜRK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ocak 1999

Serhat SONGUR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
SUMMARY	VI
1. GİRİŞ	1
1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı	1
2. ERMENİ ASILLI BESTEKAR VE İCRACILARIMIZIN HAYATLARI	3
2.1. Ermeni Asıllı Bestekar ve İcracılarımızın İsim Listesi (Doğum ve Ölüm Tarihleriyle, Kronolojik Sırada ve Üç Kısımda Belirtilmiştir)	3
2.1.1. Ermeni Asıllı Bestekarlar	3
2.1.2. Ermeni Asıllı İcracılar (Hanende ve Sazendeler)	3
2.1.3. Hem Bestekar, Hem de İcracılık Yönleriyle Tanınmış Olanlar	4
2.2. Ermeni Asıllı Bestekarların Hayatları	5
2.2.1. Hamparsum (1768-1839)	5
2.2.2. Artin Ağa (?-?)	7
2.2.3. Kemanî Sebûh (?-?)	9
2.2.4. Nikoğos Ağa (1836-1885)	9
2.2.5. Asdik Ağa (1840-1913)	15
2.2.6. Leon Hancıyan (1841-1947)	20
2.2.7. Udî Âfet Efendi (1847-1919)	23
2.2.8. Kemanî Tatyos Efendi (1858-1913)	24
2.2.9. Bimen Efendi (1872-1943)	29
2.2.10. Hogopos Alyanakyan (1875-1964)	31
2.2.11. Artaki Candan (1885-1948)	32
2.3. Ermeni Asıllı İcracılarımızın Hayatları (Hanende ve Sazende)	35
2.3.1. Bedros Çömlekçiyân (1785-1840)	35
2.3.2. Miskali İsmet Ağa (1807-1873)	36
2.3.3. Tanburî Aleksan Efendi (?-?)	36
2.3.4. Kuyumcu Oskiyan Efendi (?-?)	37
2.3.5. Sarı Onnik (?-?)	37
2.3.6. Melekzed Efendi (1857-1937)	37
2.3.7. Kemanî Ağa (?-1925)	39
2.3.8. Hanende Boğos (1872-1945)	39
2.3.9. Udî Serkis (?-1925)	40
2.3.10. Kirkor Çulhayan (1868-1936)	40

2.3.11. Karnik Germiyan (1872-1942)	40
2.3.12. Udî Osep Efendi (?-1966)	40
2.3.13. Kanunî Vital Efendi (?-1935)	42
2.3.14. Ovrık Efendi (1872-1940)	42
2.3.15. Udî Arşak Efendi (1880-1930)	43
2.3.16. Kanunî Nubar (1885-1954)	43
2.3.17. Kemanî Sahak Efendi (1887-1946)	44
2.3.18. Udî Hırant Emre (Kenkiloğlu) (1901-1978)	44
2.3.19. Kemanî Nubar Tekyay (1906-1955)	45
3. TÜRK MUSİKİSİNİN TANINMIŞ VE ÇOK DEĞERLİ ÜÇ SANATKAR HOCAMIZLA YAPILAN GÖRÜŞMELER	46
3.1. Prof.Dr.Alâeddin YAVAŞÇA ile Görüşme	46
3.2. Prof.Dr.Selahattin İÇLİ ile Görüşme	47
3.3. Öğr.Gör.Tanburî Sadûn AKSÛT ile Görüşme	48
4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE BATI MÜZİĞİ-OPERA ALANINDA ERMENİ ASILLI İCRACILARIMIZ ÜZERİNE ÖZET ARAŞTIRMA	50
4.1. Batı Müziği ve Opera Alanında Ermeni İcracılarımızın İsim Listeleri	50
4.1.1. İstanbul Operası Solistleri	50
4.1.2. İstanbul Operası Korusu Sanatçıları	50
4.1.3. İstanbul Operası Orkestra Üyeleri	50
4.2. Cumhuriyet Döneminde Atatürk'ün Sanat İlkeleriyle Kurulan Çok Sesli Müzik Kurumlarında Ermeni Asıllı İcracıların Bulunma Sebepleri	51
4.2.1. Ermeni Asıllı Sanatçıların Çok Sesli Müzikte Sayısal Durumları	51
4.2.2. Ermeni Asıllı Sanatkarlarımızın İsim Değişikliği ile Türkleşme Çabaları	51
5. SONUÇLAR	53
KAYNAKLAR	57
EKLER	58
ÖZGEÇMİŞ	115

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğunun musiki sanatındaki en yaygın ve güçlü dönemlerinden başlayarak, Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar geçen süreçte Rum, Yahudi ve Ermeni asıllı bestekarlarımızın eserleri önemli yer tutar. Ancak, bunlar arasında hem yoğunluk, hem de nitelik açısından İlya ve Zaharya dışında Ermeni bestekarlarımız başta gelmektedir. Bilhassa icra alanındaki başarıları, daha da yaygındır. Bu araştırmamızda eserleri ve etkilerini ön plana alarak seçtiğimiz bestekar ve icracılarımız arasında birbirinden güzel eser bırakanlar bulunduğu gibi, icracı olarak saz ve sesleriyle fasıl müziğimize olumlu etkileri görülmektedir. XX. yy.'ın ilk yarısına taşan yaşamları ve eserleriyle bu sanatkarlarımız musikimizin unutulmazları arasında yerlerini almışlardır.

Türk kültürünün temel taşlarını benimseyen Ermeni asıllı sanatkarlarımız, eski bestekarlarımızla aynı alanda, onlarla icra yönünde önemli konumlara geldikleri halde, bestekarlığa yönelmeleri dikkat çekicidir. Seyahatnamelerde, ilk müzikologların yazılarında ve arşivlerinde bestekarlarımızın sıralanışı arasında Ermeni asıllı sanatkarlarımızın adı da geçer. Örneğin Türk musikisi tarihinde çok önemli yeri olan "İtri, Seyyid Nuh, Hammamizâdeİsmail Dede Efendi, Hafız Post, Sadullah Ağa, Şakir Ağa" gibi isimlerin arasında "Asdik Ağa, Kemani Tatyos, Bimen Efendi ve Nikoğos Ağa" gibi Ermeni asıllı bestekarların da adları bulunur.

Cumhuriyet döneminde bir yandan senfoni orkestralarında, öte yandan opera orkestra, koro, solo kadrolarında önemli işlevlere sahip olmuşlardır.

Bestekar ve icracılarımızın hayat hikayeleri arasında, Ermeni vatandaşlarımızın hiç de geri kalmayan musiki etkileri, dikkate değer olmalıdır. Kilise korolarında çok sesli müzikle yetişen ve batı müziğinin inceliklerine sahip birçok Ermeni sanatçımız, opera ve senfoni orkestrası gibi çok sesli müziğin iki ana kurumunda yer almakta hiç güçlük çekmemişlerdir. Çok az sayıda da olsa, bu kurumlarımızda isimlerini de Türkçeleştirerek müzik yaşantısını sürdüren sanatkarlar bulunmaktadır. Konumuzla yakın ilgisi yönünden, diğer sahne sanatları arasında bilhassa tiyatro dalında Ermeni sanatkarlarımızın rolleri ve işlevleri önemli bir araştırma konusudur. Ancak, müzik alanında onların yaşantıları ve Türk müziği seçimi, önde gelmektedir. Kendi gelenekleri ve dinleri ile ayrı bir toplum manzarası oluşturabilecekleri halde, Türk musikisini ve kültürümüzü tercih etmişler, İslam dünyası içinde birlikte yaşarken, Türk vatandaşı olabilmişlerdir. Bir yandan kiliselerinde çok sesli müzikle ayinlerini devam ettirirken, öte yandan Türk musikisinin en çok sevilen makamlarıyla şarkılar bestelemişler, fasıl müziği alanında önemli ve etkin duruma gelmişler, fasıl musikimizde zengin bir repertuara sahip olmamızı sağlamışlardır. Öyle ki Selanikli Ahmet Bey ve Nasibin Mehmet Bey'in isimleri yanında Nikoğos Ağa ve Bimen Şen

(DERGEZERYAN) aynı ağırlıkta geçer. Fasil musikisine olan katkıları, bu yandan hanendelik alanında da kendini gösterir. Günümüzde, klasik musikimizi en iyi yorumlayan ve besteleriyle ün yapan üç sanatkar hocamızla yapılan bu konudaki konuşmalardan çıkan ortak sonuç, dikkate değer. Ermeni bestekarların fasıl müziğinden şarkı tarzına, usul ve makam zenginliğinden nitelikli eserlere açılan geniş bir yelpazede başarıları ve etkileri büyük olmuştur. Bu konuda musiki kaynakları birleşir. Saz ve ses alanında vardıkları şöhret küçümsenemez. İcrada olduğu gibi daha da yoğun biçimde bestekarlık alanındaki isimleri, diğer ünlü sanatkarlarımızla bir arada rahatlıkla anılmaktadır.

Hamparsum'dan Udu Hirant'a, Kemanî Ali Ağa'dan (Aleksan Efendi) ismini de Türkçeleştiren Artaki Candan'a kadar niceleri Türk musikisinin ünlü bestekar ve icracıları arasında onurlu ve unutulmaz yerlerini almışlardır.

Türk musikisi, makam ve usul yapısından icra tarzına kadar özellikleri ve derinliğine duygu yüklü biçimiyle, bizi bütünleştiren ve kapsayan milli sanatımızdır. Bu topraklarda yaşayan, bu musikiyi seven kısacası bu olağanüstü güzelliği duyabilen insanlar, başka bir din ve gelenekten gelse bile, bu musikiye hayran bir şekilde ondan ayırlanamamışlardır. Ermeni asıllı besteci ve icracılarımızın, yukarıda sözünü ettiğimiz tüm ayrı ortamlarına rağmen musikimizden besteler yapmaları, icra etmeleri Türk musikisinin büyüklüğünü ve gücünü gösterir. Hiçbir ulusun geleneksel müzik tarihinde bulunmayan bir olgudur bu.

Ermeni bestekar ve icracıların Türk musikisine etkilerini düşünürken, titizlik ve dikkatle incelendiği takdirde bu bestekarlarımızın eserlerinde görülen makam ve usullerin zenginliği, bunların seçimiyle ortaya çıkmaktadır. Örneğin Bimen Şen'in "Al sazını sen sevdiceğim şen hevesinle" mısraıyla başlayan şarkısı dillerde ve terennümlerde hâlâ devam etmektedir. Burada, gerek makam seçimi, gerekse usulün birleşimi sözlerin güzelliği ile bütünleşerek, neşemizi ve yaşantımızı vermektedir. Böyle bir şarkıyı bir Ermeni de yazsa, o en azından bizim kadar TÜRK 'tür; çünkü bizi terennüm etmiştir.

Bütün bunların yanı sıra belki de Ermeni asıllı musikînasların başarılarına etki etmiş, piyano yapımı ve tamirinde ünlenmiş "FİNCANCIYAN" ın, Beyoğlu Aynalı Pasaj'da nota basımı ile Türk Musikisinin nadide eserlerinden bazılarının temiz ve düzenli bir biçimde günümüze ulaşmasını sağlamış "RUPENYAN" ın, hakkında hiçbir bilgi edinemediğimiz bestekar ve icracılarımızdan "EKMEKÇİ BAĞDASAR", "GABRIEL EBEBYAN" ve "STEPHAN EFENDİ" nin, Türk Milli Marşı olan İSTİKLAL MARŞI'nın armonizasyonunu yapan "EDGAR MANASYAN" ın ve 20. yy ın ikinci yarısında Türk popülar müziğine büyük katkıları bulunmuş "GAROMAFYAN" ve "ONNO TUNÇ" un isimlerini de anmanın büyük eksiklik olacağı kanısındayım.

SUMMARY

The works of Greek, Jewish and Armenian origin composers have an important role in the long period starting from the most powerful and widespread periods of Ottoman Empire in music until the foundation of Turkish Republic. Yet, among them, except İlya and Zaharya, our Armenian composers come first both in number and quality. Especially, their success in playing and singing is more prevalent. In our research, among the composers, players and performers that we've chosen by considering their works and their effects while there are some who have left beautiful (art) works, there are some others who had a positive effect on our "Fasil" music with their instruments and voices as players and singers. These artists took their places among the unforgettable of our music with their lives and works that were carried to the first half of the 20th century.

It is very striking that our Armenian origin artists, who adopted foundation stones of Turkish culture, inclined composing, the same area with our old composers, although they had occupied significant places in playing and singing. In books of travels, in the articles and archives of first musicologists while listing our composers our Armenian origin artists are also mentioned. For example, in addition to the names of "İtri, Seyyid Nuh, Hammamizâde İsmail Dede Efendi, Hafız Post, Sadullah Ağa, Sakir Ağa" who have very important roles in Turkish music history, there are also names of Armenian origin composers like "Asdik Ağa, Kemani Tatyos, Bimen Dergezeryan, Nikoğos Ağa".

They had important functions during the Republican era, on one hand in symphony orchestras and on the other hand in opera orchestra, chorus and solo staff.

It should be noticeable the musical effects of our Armenian citizens which were not second to none among the life stories of our composers, players and performers. Lots of our Armenian artists, who were brought up with polyphonic music in church choruses and conqizant of Western music's refinements, didn't have any difficulty to take place in two main institutions of polyphonic music, opera and symphony orchestra. Although their number is not high there are artists who continued their musical life by getting Turkish names in these institutions. Since there is a close relationship with our subject we should mention that the roles and functions of Armenian artists in other stage arts, especially in theatre, is an important research subject. Yet, in the area of music their lives and choice of Turkish music come first. In spite of the fact that they could form a separate society with their own traditions and religion, they preferred Turkish music and culture and they could become Turkish citizens while living in a muslim society (world) with mosleus. As they were continuing their ceremonies with the best loved modes of Turkish music, came to an important and effective position in the area of "Fasil" music and provided us with a rich repertory in "Fasil" music. Names of Nikoğos Ağa and Bimen Şen (DERGEZERYAN) have the same preciousness with Selanikli Ahmet Bey and Nasibin Mehmet Bey. Their contribution to the "Fasil" music show itself in the area

of performing. The common result of interviews made with three artists who perform our classical music best in our time and who are famous with their tunes is noticeable. Success and effect of Armenian origin composers have become great in large fields; in "Fasil" music, singing style, variety of rhythm and mode, and qualified works. Musical sources agree on this subject. Their reputation in the area of musical instrument and sound cannot be despised. Just like in playing and performing, in the area of composing their names are easily told with our other famous artists more frequently.

As Hamparsum, Udi Hirant, Kemani Ali Ağa (Aleksan Efendi) and Artaki Candan who got a Turkish name and lots of others had their honorable and unforgettable places among the famous composers, players and performers of Turkish music.

Turkish music is our national art which integrates and covers us with its features like structure of mode and rhythm, playing and performing style; and with its form deeply filled with emotions. People who live on this land, love this music, briefly who can feel this extraordinary beauty could not be separated from this music admiring it even if they were from another religion and tradition. In spite of their different backgrounds we have mentioned above, composing, playing and performing of Armenian origin composers, players and performers reveal the greatness and power of Turkish music. It is such a kind of fact that there is not any nation which has got it in its history of music.

While thinking on effects of Armenian origin composers on Turkish music, if we examine fastidiously and carefully, the variety of modes and rhythms seen in the works of these composers appears with their choice. For example, Bimen Şen's song which starts with the line "Take your instrument my love with your joyful desire" is still being sung. Here, both the choice of mode and combination of rhythm are integrated with the beauty of lyrics and reflects our joy and life. Even if an Armenian writes such a song, he is a Turk as music as we are; because he speaks us.

Outside of this all things, "FİNCANCIYAN" who has helped to our Armenian origin musicians' success with his making and repairing the piano, "RUPENYAN" who has helped some notes have come to now clearly, "EKMEKÇİ BAĞDASAR, GABRIEL EBEBYAN and STEPHAN EFENDİ" who we have no information about their life, but we know they are three of our composers and performers, "EDGAR MANASYAN" who has done harmonisation of our national march, and "GARO MAFYAN and ONNO TUNÇ" who have helped to developing of our popular music in the second part of the 20th century are very important people in history of Turkish music. We believe that if we don't write their name in this research it will be a big deficiency.

1. GİRİŞ

1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı

Türk kültürünü benimseyen ve eski bestekarlarımızla aynı alanda yer alan Ermeni asıllı icracı ve bestekarlarımız, Türk musikisi tarihinde önemli konumlara gelmişlerdir.

Türk kültürü içinde kaynaşarak seçkin ve nitelikli eserler bırakan bu sanatkarlarımız, kalıcı olarak günümüze kadar ulaşmış, bilhassa fasıl alanı da dahil olmak üzere dikkate değer etkinliklerde bulunmuşlardır.

Türk musikisinin icra tarzına büyük özen göstermişler, besteledikleri şarkılarla müziğimizin geleneklerine düzenli biçimde uymuşlardır. Ayrıca kendi kültürleri ve kilise müziğinin yoğun etkinliğinden yararlanarak müzikli sahne eserlerinde ve operalarımızda etkin rol almışlardır. Sayıları ve nitelikli eserleri, düzenli çalışmaları ve benimsedikleri Türk kültürü ile müzik yaşamımıza önemli katkıları olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu` Nuh kuruluş döneminden, Türkiye Cumhuriyeti kurulana kadar geçen uzun süreçte Türk kültürü içinde yer alan geleneksel müziğimizin ustaları arasında Ermeni asıllı bestekar ve icracılarımız hakkında edindiğimiz bilgiler XVIII.yy`ın ikinci yarısından sonraki dönemleri kapsar. Hamparsum (1768-1839) ve Bedros Çömlekçiyen`in (1785-1840) yaşam yılları ilk verileri gösterir. Daha sonra hakkında bilgi sahibi olduğumuz Ermeni asıllı bestekar ve icracılarımız XIX.yy`ın içinde yer alırken XX.yy`da sayısı azalarak devam eder. Osmanlı İmparatorluğu`nda din açısından olduğu kadar dil ve çeşitli inanışlardan oluşan gelenekleriyle tüm azınlıklar özgür biçimde benliklerini korumuşlar, mabetlerinde, okullarında istedikleri biçimde hayatlarını sürdürmüşlerdir. Bununla birlikte, Ermeni asıllı sanatkarlarımızın Türk musikisi alanında eser vermeleri ve icracı olarak ün yapmaları dikkat çekici bir olgudur.

Tezimizde bu bestekar ve icracılarımızın kısa hayat hikayeleri ayrıca belirtilirken, eklerde eserlerinden seçtiğimiz örnekler verilmiştir.

Musiki tarihimiz açısından hayatlarına dair elde fazla bilgiler olmamakla birlikte araştırmamızın sonunda belirttiğimiz kaynaklar dikkatlice taranarak yeterli derecede açıklama yapılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte Ermeni asıllı bestekar ve icracılarımız arasında günümüzde daha çok tanınması nedeniyle BİMEN ŞEN'in hayatı geniş tutularak eserlerinden örnekler verilmiştir.

Çok sesli müziğe olan yakınlıkları dolayısıyla opera alanında ses ve çalgı yönüyle etkinlikte bulunan Ermeni asıllı icracılarımız hakkındaki araştırmalarımızı derinleştirerek ayrıca İstanbul Devlet Operası arşivlerinden gerekli bilgiler eklede sunulmuştur. Hayat hikayeleri ve diğer inceleme ve araştırmamızın sonuçları, bu sanatkarlarımızın Türk kültürü içinde musikimize önemli katkıları olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

2. ERMENİ ASILLI BESTEKAR ve İCRACILARIMIZIN HAYATLARI

Bu sanatkarlarımız hakkında yeterli biyografiye sahip değiliz. İncelenen ve arşivlerden taranan bilgiler ışığında bir kısmının doğum tarihleri dahi bilinmemekte, bazılarının eserleri hakkında ise hiçbir açıklama bulunmamaktadır. Bununla birlikte, hakkında bilgi topladığımız Ermeni asıllı bestekar ve icracılarımızın hayatları özetle yazılmıştır.

2.1. Ermeni Asıllı Bestekar ve İcracılarımızın İsim Listesi (Doğum ve Ölüm Tarihleriyle, Kronolojik Sırada ve Üç Kısımda Belirtilmiştir)

2.1.1. Ermeni Asıllı Bestekarlar

- Hamparsum (1768-1839)
- Artin Ağa (XIX.yy ortalarında yaşamış)
- Kemani Sebuğ (XIX.yy ortalarında yaşamış)
- Nikoğos Ağa (1836-1885)
- Asdik Ağa (1840-1913)
- Leon Hancıyan (1841-1947)
- Udi Afet Efendi (1847-1919)
- Kemani Tatyos Efendi (1858-1913)
- Bimen Şen (1873-1943)
- Agopos Alyanak (yan) (1875-1964)
- Artaki Candan (1885-1948)

2.1.2. Ermeni Asıllı İcracılar (Hanende ve Sazendeler)

- Bedros Çömlekçıyan (1875-1840)
- Miskali İsmet Ağa (1807-1873)
- Tanburî Aleksan Efendi (1815-1864)

-Kuyumcu Oskiyen Efendi (XIX. yy ortalarında yaşamış)

-Sarı Onnik (XIX. yy ortalarında yaşamış)

-Melekzet Efendi (1857-1937)

-Kemani Ağa (?-1925)

-Boğos Hamamcıyan (1872-1945)

-Udi Serkis (?-1925)

-Kirkor Çulhayan (1868-1936)

-Karnik Germiyan (1872-1942)

-Udi Osep Efendi (?-1966)

-Kanuni Vital (?-1935)

-Ovnik Efendi (1872-1940)

-Udi Arşak Efendi (1880-1930)

-Kanuni Nubar (1885-1954)

-Kemani Sahak Efendi (1887-1946)

-Udi Hırant Emre (1901-1978)

-Kemani Nubar Tekyay (1906-1955)

2.1.3. Hem Bestekar, Hem de İcracılık Yönleriyle Tanınmış Olanlar

-Kemani Sebuh

-Tanburî Aleksan Efendi

-Melekzet Efendi

-Kemani Ağa

-Kemani Tatyos Efendi

-Boğos Hamamcıyan

-Kirkor Çulhayan

-Kornik Germiyan

-Udi Osep Efendi

-Artaki Candan

-Kemani Sahak Efendi

-Udi Hırant Emre

2.2. Ermeni Asıllı Bestekarların Hayatları

2.2.1. Hamparsum (1768-1839)

İstanbul'un Beyoğlu semtinde doğmuştur. Aslen Harput' lu olduğu bilinir. Babası Serkis Limoncuyan İstanbul'a göç ederek yerleşmiştir. Kilise musikisi öğrenerek bilgilerini arttırmış, mevlevî hanelere devam ederek de Türk musikisini de tanımış ve öğrenmiştir. Tarihi kaynaklar onu değişik isimlerle tanır (*Baba Hamparsum, Hamparsum Limoncuyan, Hamparsum Ağa*). İsmail Dede ile olan çalışmaları aracılığıyla Sultan III. Selim' e ulaşan sanatkarın yıldızı bundan sonra parlar. Padişahın emrini, kendine özgül bir nota usulü bulma yönünde hazırlarken, Nasir Dede, Safiyuddin Abdülmümin, Meragalı Abdülkadir ve Kantemiroğlu öğrenim ve çalışmalarını devam ettirir.

Hamparsum, icracı olarak da ses ve çalgı alanında ayrıca tanınmış, besteleriyle de başarılı bir müzik yaşamı sürdürmüştür. Ermenice ilahileri yanında, saz semaileri ve şarkılarının günümüze kadar gelen sayısı otuz civarındadır.

Pek çok talebe yetiştirmiştir. Bunlardan bazıları; Tanburî Aleksan Ağa, Bedrós Çömlekçyan. Aristakes Hovannesyanyan'dır. Oğlu Zenop Limoncuyan (1810-1866) da talebeleri arasında sayılabilir.

Kendi adı ile anılan bir nota sistemi vardır. Özellikle Ermeni müzisyenler bu sistemi yaymaya gayret etmişlerdir. Hamparsum notası yakın zamana kadar kullanılmış ve o dönemde çok tutulmuştur. Yazımı ve kapladığı alanın az olması, porteye ihtiyaç bırakmaması ve pratik oluşu, bu nota sisteminin benimsenmesindeki en büyük etkenlerdir. Örneklerin tamamına yakını "Arel Kütüphanesi" nde, bir bölümü de Ankara Radyosu Kütüphanesi'ndedir.

Kullanılan sesler :Re, Re#, Mi, Fa, Fa#, Sol, Sol#,La, La#, dSi, Si, Do, Do#, Re.

Her ses Ermeni Alfabesine benzeyen bazı harflerle belirtilmiştir. 4'lük nota için iki nota (. .), 2'lik nota için tek nota (.), 1'lik nota için yatay bir çizgi (-), 8'lik nota için iki yatay çizgi (- -), 16'lık nota için bir küçük yuvarlak (o), 32'lik nota için ki küçük yuvarlak (o o) kullanılmıştır. Bu işaretler seslerin (notaların) üzerine yazılır. “(:)”. işareti usul çizgisini, “(::)” işareti çift çizgiyi temsil eder.

Baba Hamparsum, keşfettiği nota usulü ile musiki eserlerimizi altı defterde toplayarak, müziğimize çok büyük bir katkı sağlamıştır.

Günümüze kadar ulaşan eserlerinden bazıları aşağıda listelenmiştir.

Peşrevleri :

1) Nigar makamında

2) Rast makamında

3) Rast makamında

4) Bestenigar makamında

5) Hüseyni aşiran makamında

6) Karcıgar makamında

7) Muhayyer makamında (Cezb-i zeban adı ile de bilinir)

8) Muhayyer makamında (Küçük küme adı ile de bilinir)

Saz Semaileri :

1) Nigar makamında

2) Hicazkâr makamında

3) Irak makamında

4) Nühüft makamında

5) Beyati rûy-i acem makamında

6) Hüseyinî makamında

Sözlü Eserleri :

1) I. Beste

Bayati araban makamında, ağır çenber usulünde

“Mest-i nâzım, âşika her dem tegaful gösterir”

Vezni : Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün.

2) II. Beste

Zencir usulünde

“Dilâ, nihâl-i emel sanma râygân açılır”

Vezni : Mefâilun, feilâtun, mefâilün, feilün.

3) Aksak Semai

“Seni bir şûh-ı cihan derler idi gerçek imiş”

Vezni : feilâtun, feilâtun, feilâtun, feilün

4) Yürük Semai

Nakış formunda

“Ağyar ile ey gonca sen iç bâde/i gül-gûn”

Vezni : Mefûlû, mefâilû, mefâilû, feûlûn

5) Beste

Bayati makamında, Hafif usulünde

“Arz-ı dîdar eyledik de âşka, câneler”

Vezni : Fâilâtûn, fâilâtûn, fâilâtûn, fâilûn.

2.2.2. Mandoli Artin Ağa (?-?)

Doğum ve ölüm tarihleri hakkında bir bilgimiz yoktur. XIX.yy’ın sonlarına doğru İstanbul’da öldüğü belirtilir. Mandoli Artin adıyla da tanınan sanatkarın asıl adı “*Yarutin Havadurin*” dir. Nota defterlerinin Hamparsum’un eserlerinden alındığı söylenir. Çok sayıda saz eseri bestelemiştir. Dr. Nazmi Özalp’in verdiği bilgilere göre, koleksiyonunda beş yüz seksen sekiz adet saz eseri bulunmaktadır.

Günümüze kadar ulaşan eserlerinin listesi aşağıdadır.

Peşrevler :

Karcığar I,

Karcığar II,

Karcığar III,

Muhayyer-Kürdî I,

Muhayyer-Kürdî II,

Aşîrân,

Gerdâniye,

Muhayyer,

Müsteâr,

Nevâziş,

Nişâbürek,

Râst,

Şedd-i Arabân

Saz Semâileri :

Aşîrân I,

Aşîrân II,

Karcığar I,

Karcığar II,

Segâh I,
Segâh II,
Acem-Bûselik,
Bestenigâr,
Bûselik,
Gül'izâr,
Dügâh,
Dügâh-Bûselik,
Gerdâniye,
Muhayyer-Kürdî,
Müsteâr,
Nihâvend,
Nişâbürek,
Perzerin,
Râmiş-i Cân,
Sultânî-Irak,
Şems-Efrûz,
Tarz-ı Nevîn.
Tereşşüd,
Uşşak,
Zengûle.

Rast Nakış Yürük Semâî :

Küyinde figaanımla acep gulgule yok mu? (Müstezâd, mükerrer, terennümsüz)

Arazbâr Aksak Şarkı :

Nev-bahâr-oldu bu â-lem dembedem.

Çoğu peşrev, haylisi saz semâîsi olmak üzere, 588 saz eserini muhtevî koleksiyonunu Hamparsum notası ile yazması 11 ekim 1875 günü bitirmiştir. Bunu Mandoli Artin "29 Safer 1292" tarihi ile bildiriyor, eserleri Baba Hamparsum'un defterinden yazdığını, Tanbûrî Aleksan'ın da kontrol edip doğru bulunduğunu belirtiyor. Bu koleksiyonun, Türk Musikisi repertuarını toplayan paşalardan birinin hesabına yazıldığı muhakkaktır.

Erm. Harutin, daha fâsîh Ermenîce'de Harutyun olan adı Osmanlı toplumunda "Artin" şeklindedir. Dindışı eserlerinin güftelerine eski mecmualarda rastlanan

“Mıskaalî Artin” in aynı şahıs olması muhtemel bulunmakla beraber, kesin değildir. Râst Yürük Semâî de bu mecmualarda Mıskaalî Artin’in gösterilmekte, “Mandoli” geçmemektedir.¹

2.2.3. Kemanî Sebûh (?-?)

Yapılan araştırmada doğum ve ölüm tarihleri bilinmeyen Kemanî Sebûh’un XIX. yy ortalarında yaşadığı sanılmaktadır. 1860’larda Mızıka-i Hûmayun’a girmiş ve oradan emekli olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun 32. Padişahı olan Sultan Abdülaziz (1861-1876) tarafından çok beğenilen Kemanî Sebûh, 16 Şubat 1869 tarihinde İhlamur’da bir ev verilerek ödüllendirilmiştir. Âmâ olması dolayısıyla lakabı “KÖR SEBÛH”, özellikle saz eserlerindeki başarısı nedeniyle de “USTA SEBÛH” olmuştur. Halen, günümüzde icra edilen en meşhur eserleri : Hicazkâr sirtö, Kürdüli Hicazkâr Longa’dır.

2.2.4. Nikoğos Ağa (1836-1885)

İstanbul’un Hasköy semtinde doğdu. Asıl adı “NİKOĞOS TAŞCIYAN” dır. Müziğe, kilisede bir din adamı olan “Kapriel Ebeyan” dan aldığı derslerle başlamıştır. Aynı zamanda “Dellalzâde İsmail Efendi”den Türk musikîsini öğrenmiştir. Hammamizâde İsmail Dede Efendi’nin de ısrarıyla, dilindeki Ermeni aksanını gidermek amacıyla, ünlü devlet adamı ve edebiyatçımız “AHMET VEFİK PAŞA” dan edebiyat ve diksiyon dersleri almıştır. Enderun-ı Hûmayun’da dersler vermiştir.

Nikoğos Ağa, fasıl musikîsinin gelişiminde, önemli yer tutan dört önemli isimden biridir. Repertuarının geniş olduğu söylenir. İyi Hamparsum notası bildiği söylenmektedir. Kardeşleri ile birlikte bir musikî mecmuası yayımlamıştır. Hem kendi, hem de yaşadığı ülkenin insanların mensubu olduğu dinde müzikal anlamda önemli yerlere gelmiştir ki 1879 yılında Kumkapı Meryem Ana kilisesinde “KORO BAŞI” olmuş, uzun bir süre bu görevde kalmıştır. Aynı zamanda, Mevlevî hanendelerde de bizim dinî musikîmizi öğrenmiş, hatta 31. Padişah Sultan Abdülmecid’in isteği üzerine ezan bile okuduğu söylenmektedir. Bestekâr kişiliğinin yanı sıra sesinin parlaklığıyla da tanınmış ve beğenilmiştir.

¹ Bk.(İst.Ün.Küt.5.634: Sâib’in Fârsca güftesine Acem Semâî; Millet Küt.,no.732 vs; TMA, II, 11b-2a).

Büyük bestekârın iki kardeşi olduğu bilinir. Kardeşlerinden biri Kapril, bestekar olduğu söylenir; ancak günümüze ulaşan bestesi mevcut değildir. Diğer kardeşi Nişan'ın Sine Kemani çaldığı bilinmektedir.

Günümüze ulaşan eserleri aşağıda listelenmiştir.

10 Hüseyinî :

1. Düyek

(Meh-cemâlin görmek için, ağlarım, muhammes)

2. Düyek

(Ben görünce ey meh seni, muhammes, 2 kıt'a)

3. Yürük Aksak

(Bir yanâ eđdir fesin, ey nev-civân)

4. Ağır Aksak

(Serde sevdâ, dilde gam, sinemde peykân-î keder)

5. Ağır Aksak

(Gördüğüm gün rûyunu ey meh-likaa, muhammes)

6. Aksak

(Mest-i zehr-î firkat-û hicrânınım)

7. Aksak

(Sen ederken seyr sahn-î gül-şeni)

8. Yürük Aksak

(Nev-gncasın bû dil hezâr)

9. Düyek

(Döker küküllerin sünbül, 3. Kıt'a, "leylim" terennümlü)

10. Düyek

(Ciğirim pâresi goncam bize teşrîf edecek. muhammes)

9 Hicazkâr :

11. Orta Aksak

(Bâna hem-dem, eyliyen, ey gam seni)

12. Sofyân

(Akşâm olur, güneş gider şimdi buradan, Zıyâ Paşa, muhammes)

13. Ağır Aksak

(Ömrünü müzdâd edip Rabb-î ganî, medhiye, Zıyâ Paşa)

14. Düyek
(Â'sıklar inandırır)
15. Devr-i Hindî
(Söyleyemem doğrusu şimden-geri, muhammes)
16. Düyek
(O dökülen kumral saç cânımı yakdı ey perî)
17. Yürük Curcuna
(Eyledin bunca zamân âh gönül)
18. Sofyân
(Geldi safâ cân-u dile, 2 kıt'a)
19. Devr-i Hindî
(Görmek müyesser olmadı mâhım)
7 Acem-Aşîrân :
20. Ağır Aksak
(Yandı dil, aşkınla ey şûh-î şenim)
21. Orta Aksak
(Hem sevip, hem yâkadan atdın beni)
22. Orta Aksak
(Olursa ruhsârın gaayetle esrâr)
23. Orta Aksak
(Sohbetimi gerçek sandın)
24. Sofyân
(Bakma sakın benden yana, 2. Kıt'a)
25. Yürük Semâî
(Ey çeşm-i âhû meh-likaa, 2. Kıt'a)
26. Yürük Semâî
(Gel gezelim kolkola ey nev-civân)
6 Ferahnâk :
27. Türk Aksağı
(Dil verdim o gül-gonca-izâre, 2 kıt'a)
28. Düyek
(Arz eyleyip, ahvâlini, 2 kıt'a)

29. Devr-i Hindî

(Çerha istiğnâ eder nem var benim?, 2 kıt'a)

30. Düyek

(Gel, unuttuk sohbet-î mey-hâneyi, Ziyâ Paşa, 2 kıt'a)

31. Yürük Aksak

(Bir tıfl-ı yosma-edâ, hem bî-menend)

32. Yürük Semâî

(Hoş yaratmış Bârî-ezel)

5 Sûznâk :

33. Orta Aksak

(Salma nazlım beni gurbet ellere, muhammes)

34. Orta Aksak

(Sûz-nâk-î âteş-î aşkım, yetiş feryâda, gel)

35. Orta Aksak

(Bir güzele ben de gönül bağladım)

36. Ağır Düyek

(Hayâlin dîdede âteşler bıraktı cânıma, muhammes)

37. Yürük Aksak

(Bülbüller eylesin, feryâd, muhammes)

3 Hicâz :

38. Sofyân

(Aşkınla sînem dağlarım, Vâsıf, muhammes)

39. Düyek

(Devr olalıdan senden ey reşk-i melek)

40. Düyek

(Ey â`şıkım, gel dermânın ara)

3 Hüzzâm :

41. Ağır Aksak

(Ey melek-hû. Bû hayâlin kemteri)

42. Aksak

(Sen bana vâ`d-î visâl etdin de gelmedin)

43. Düyek

(Niçin nâlendesin böyle?, 2 kıt'a, Zıyâ Paşa)

3 Karcıgar :

44. Devr-i Hindî

(Güzel senden yâd olalı etmedim birdem safâ)

45. Yürük Aksak

(Pınarın başında güller açıldı, 3 kıt'a)

46. Sengîn Semâî

(Sen mehi gördükçe şehâ yandı derûnum, muhammes)

3 Sabâ :

47. Düyek

(Gördüm seni, oldum esîr, 2 kıt'a)

48. Devr-i Hindî

(Yeter gayri bunca cefâ felek)

49. Orta Aksak

(Ey sabâ esmê. nigârım uykuda, Zıyâ Paşa)

2 Acem-Kürdî :

50. Ağır Aksak

(Sen şeh-î nâzik-edâsın, ey perî)

51. Ağır Aksak

(Sevdi gönlüm, ey melek-sîmâ seni, Edhem Pertev Paşa)

2 Bayatî-Arabân :

52. Aksak

(Gidiyorum, gözyaşımı dökerim, Sezâî, muhammes)

53. Düyek

(Nâr-ı firkatînlê yanar cânım benim, 2 kıt'a)

54. Arazbâr-Bûselik Ağır Aksak

(Gerçi mülkün. etdim ammâ reşk-i sûr)

55. Gül'izâr Sengîn Semâî

(Sormadî hâl-î dil-î gam-hâreyi, muhammes)

56. Hümâyûn Evsat

(Niçin a sevdiğim niçin?, Karacaoğlan, muaşşer)

57. Muhayyer Yürük Aksak
(Nâr-ı firkatlê yanar cânım benim, Nevres Paşa)
58. Muhayyer-Kürdî Düyek
(Var mı hâcet, söyleyin, ey gül-tenim)
59. Rast-ı Cedîd Düyek
(Molakof dan giyme merâm, muhammes, 1856)
60. Sûz-i Dil Ağır Aksak
(Bir nigâh ilê benî ey dil-rübâ, Kâmil)
61. Şehnâz-Bûselik Düyek
(Şâyestedir, ey meh-likaa, 2 kıt'a)
62. Şevk-Efzâ Yürük Aksak
(Geçip de karşıma gözlerin süzme, 2 kıt'a)
63. Uşşak Yürük Semâî
(Bir şûh-ı sitem-kâr beni saldî yine derde, müseddes)
64. Acem-Aşîrân Semâî
(Ey şûh-ı âfet)
65. Acem-Kürdî Yürük Semâî
(Bârî felek ben yüzüme söyleyim)
66. Arazbâr Ağır Aksak
(Gülşenê teşrifinî ey gül'izâr sakladım)
67. Ferahnâk Ağır Aksak
(Düşdü gönlüm bir dilbere)
68. Hicâzkâr Düyek
(Bîhûde aşkına yandım efendim)
69. Hicâzkâr Düyek
(İftihârımdır bilir Rabb-î Ganî)
70. Nihâvend Sofyân
(Şimdî demidir gülşen olup cây-i ferâhın)
71. Sûznâk Düyek
(Ey gonca-i gülzâr-ı nevâziş)
72. Şevk-efzâ Düyek

(Gel gezelim kolkola ey nev-civân) ²

2.2.5. Asdik Ağa (1840-1913)

İstanbul'da doğdu. Asıl adı "ASADUR HAMAMCIYAN" dır. Müziği sevmesi ve başlaması dayısı "Mofses Papazyan" sayesinde olmuştur ki, ilk müzik dersleri dayısı ve "Aris Dakes Ohannesyan" tarafından verilmiştir. Sesinin güzelliği ve parlaklığıyla iyi bir yer edinmiş, devrinin önemli hanendelerinden biri olmuştur.

Uzun süre Mısır'da yaşamıştır. Kahire Sarayında Mısır Prenslere ve cariyelere çok uzun bir süre hocalık yapmıştır.

Asdik Ağa bestekar kişiliği ve güzel sesinin yanı sıra Türk müziğine önemli bir hizmette daha bulunmuştur ki o da; Sait Halim Paşa'ya ait koleksiyon için pek çok eser notaya almış olmasıdır. Bu eserlerin günümüze ulaşması için etkin rol oynamıştır.

Müziğimizde ismi iyi derecede bilinen "Hanende Boğos" Asdik Ağa'nın oğludur. Asdik Ağa, kendi oğlu da dahil olmak üzere, musikimize pek çok önemli isim kazandırmıştır. Günümüze yaklaşık 57 eseri ulaşmıştır. Aynı zamanda Ermeni kilisesi için de eserler yaptığı bilinmektedir.

Elimizdeki eserleri :

1. Kürdî'li Hicâzkâr Peşrevi (Fâhte)
2. Muhayyer-Kürdî Peşrevi (Devr-i Kebîr)
3. Kürdî'li Hicâzkâr Çenber I. Beste

(Meyle şâyân ey gönül bir verd-i âlim var sana, Vâsıf)

Fâilâtün. fâilâtün, fâilâtün. fâilün

4. Muhammes II. Beste

(Müjde ey dil müjde kim, bir nev-civan buldum sana, Mustafa Hilmî Bey)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

5. Nakış Aksak Semâî

(Görüp pistanların bildim kemâlmin gül-bedenlikde, Nedîm)

Mefâilün. mefâilün, mefâilün, mefâilün

6. Nakış Yürük Semâî

(Getir ey sâkı-i gül-çehre, biraz nûş edelim)

Feilâtün, feilâtün, feilâtün, feilün

² Bk. ÖZTUNA, Yılmaz, "Büyük Türk Müsiki Ansiklopedisi", Kültür Eserleri Dizisi Başbakanlık Basım Evi, Ankara-1990, C.II, s.212.

Şarkılar :

7. Karcıġar Ağır Aksak

(Ey felek bâri bırak kim, yanayım ağlayayım, muhammes)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

8. Karcıġar Ağır Aksak

(Haklıyım, ger arşa isal eylesem feryâdımı)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

9. Karcıġar Ağır Aksak

(Haste-î gamdır, şifâ ister gönül, Leylâ Sâz

11. Karcıġar Müsemmen

(Sabrım sitem-î yâre gönül, nakış-ı serimdir)

Fâilâtü, fâilâtü, mefâilü, feilün

12. Karcıġar Sengîn Semâi

(Vuslat dilerim yârime, hicrandan usandım, muhammes)

Mefûlü, mefâilü, mefâilü, feûlün

13. Karcıġar Curcuna

(Bî-kes-û bî çâreyim, âh ağlarım)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilün

14. Kürdî'li Hicâzkâr Ağır Aksak

(Seni görmek. seni sevmek güzelim)

Feilâtün. feilâtün, feilün

15. Kürdî'li Aksak

(Çal nağmeyi ûdunla, perûşân olayım ben)

Mefûlü, mefâilü, mefâilü, fa'lün

16. Kürdî'li Aksak

(Ümmîdi visâl eyler iken, firkate düşdüm, müseddes)

Mefûlü. mefâilü, mefâilü, feûlün

17. Kürdî'li Ağır Aksak

(Mest-i nâzım lutf edip kılsın nigâh)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilün

18. Kürdî'li Curcuna

(Çeşm-i mestin hasretiylê cism-ü cânım daġlarım)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

19. Kürdî'li Curcuna

(Hançer-î ebrûsu saplandı dile, Of terennümlü)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilün

20. Uşşak Ağır Aksak

(Gamla kıymetdâr ömrün, geldi geçdî mevsimi)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

21. Uşşak Orta Aksak

(Düşünüp mihneti gayrî n'idelim?, müseddes)

Feilâtün, feilâtün, feilün

22. Uşşak Orta Aksak

(Seni görmek ile rûşen oluyor dîdelerim)

Feilâtün, feilâtün, feilâtün, feilün

23. Uşşak Yürük Aksak

(Mürg-ı dilî görmediğim çok zamandır)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilün

24. Uşşak Curcuna

(Yeter, üzdün benî kaaşî hilâlim)

Mefâilün, mefâilün, feülün

25. Hicâz Ağır Aksak

(Çeşm-i mahmûrun sebebdir nâle vü feryâdıma)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

26. Hicâz Ağır Aksak

(Zülfünê dil-besteler, zülf-î perîşânın kadar, Fuzûlî, muhammes)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

27. Hicâz Aksak

(Aşkî tasvîr-i hikâyet için ey nâzik-edâ)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

28. Hicâz Aksak

(Âzâde-ser iken bir şîve-k"rın, Of terennümlü)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

29. Hicâzkâr Aksak

(İlk görüşde sevdi gönlüm seni nazlı meleşim)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

30. Hicâzkâr Devr-i Hindî

(Olmasın sendê gönül, aşkdan şikâyet nîyeti, müseddes)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

31. Hicâzkâr Sofyân

(Düğünüm olmak için vardım netîce)

Feilâtün, fâilâtün, fâilün

32. Hicâzkâr Yürük Curcuna

(Öyle mecrûhum ki, kalbim kaan ilê âlâm saçar, Of terennümlü)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

33. Hüseyinî Ağır Aksak

(Fitne-engîz nigâhına senin)

Fâilâtün, mefâilün, fa'lün

34. Hüseyinî Curcuna

(Geçdi o zevk ile geçen çağlarım, Of terennümlü)

Fâiletün, fâilâtün, fâilün

35. Sabâ Aksak

(Ne yamandır dil-i bî-çâreme olsa sevdâ müşterî)

Feilâtün, feilâtün, feilâtün, feilün

36. Şedd-i Arabân Ağır Aksak

(Â'lem-î vuslatda yârê arz-ı hicrân-eyledim)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

37. Şedd-i Arabân Orta Aksak

(Seni kim görse derûnunda muhabbet uyanır)

Feilâtün, feilâtün, feilâtün, feilün

38. Acem-Aşîrân Orta Aksak

(Hüsni güzel bir nevcivân)

39. Hüzzâm Curcuna

(Bî-kef-û bî-çâreyim, âh-ağlarım)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

40. Sûznâk Aksak

(Dilberâ ver bize bir câm-ı safâ, İlhamî Bey)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

41. Nihâvend Devr-i Hindî

(Diller hezar visâlini dilekde ne çâre

Mefûlû, fâilâtû, mefâilû, feûlün

42. Râst Aksak

(Nağme-î tanbûru duydukcâ gönül feryâd-eder)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

43. Hicâzkâr Curcuna

(Çeşm-i mestin hasretiylê cism-ü cânım dağlarım, *Of* terennümlü

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

44. Hicâz Aksak

(Tavsîf-edemem hâl-i zebânım)

Mefûlû, mefâilû, feûlün

45. Muhayyer-Kürdî Aksak

(Dil, esîrî zülfün-îken, şîve-kâr, “Of”terennümlü)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilün

46. Hicâzkâr Aksak

(Hâlim-olsun/a’ şıkaa ibret-nümâ)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilün

47. Uşşâk Aksak

(Bekliyorlar seni, çabucacık gel bezme hemen civânım)

48. Karcığâr Aksak

(Cânım, ne olur nabzına bakmak/ile böyle)

Mefûlû, mefâilû, mefâilû, feûlün

49. Hicâzkâr Curcuna

(Eyyâm-ı bahâr-oldu, açıldı gül-ü sünbül)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

50. Nişâbürek Curcuna

(Dil-nevâzım, senle durmak derd-nâk-eyler beni)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

51. Hicâz Aksak

(Derd-nâkim genç yaşımdâ, sûretâ bak pek şenim)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

52. Karcıgar Aksak

(Nihân-oldû gözümden bestekârım, mersiye)

Mefâilün, mefâilün, feülün

53. Beyâtî-Arâban Aksak

(Artmadâ nâzî o mest-î nâzımın)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilün

54. Hüzzâm Düyek

(Şimdi anmâ kûşe-î meyhâneyi)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilün

55. Nihâvend Yürük Aksak

(Henüz düştüm bir dilberin derdine)

56. Segâh Yürük Aksak

(Mümkün-olur mu görmemek seni)

Fâilâtün, fâilâtün, fâilün

57. Muhayyer-Kürdî Sâz Semâisi

2.2.6. Leon Hancıyan (1841-1947)

İstanbul'da Hasköy semtinde doğmuştur. Babasının hancılık yapması nedeniyle bu soyadı taşımıştır. Ermeni bestekarlarımız arasında en uzun yaşayan bestekarımız olmuş, tam 106 yaşında ölmüştür.

Musikî dolu bir aile ortamında yetişen Hancıyan, ilk derslerini Nikoğos Ağa gibi "Kapriel Ebeyan" dan almıştır. Piyano, keman ve az da olsa ud çalmasını kendi kendine öğrenmiştir. II. Abdülhamit döneminde baskılara dayanamayıp Bulgaristan'a kaçmış, Sofya Konservatuarı'nda Türk musikîsi dersleri vermiştir. İstanbul'a döndükten sonra Darül bedaî ve Darü'l Elhan'ın kuruluşunda emeği geçen isimlerden biri olmuştur. İlk okullarda öğretmenlik yapmıştır.

Müzikoloji ile ilgilenmiş; Batı, Çin ve Japon Müziklerini araştırmıştır. Son yıllarını âmâ geçirdiği için tüm nota koleksiyonunu Ankara Radyosuna bağışlamıştır.

Türk musikîsi alanında Zekai Dede, Dellalzâde İsmail Efendi hatta Hammamizâde İsmail Dede Efendi'den faydalanma şansına sahip olmuştur.

Günümüze ulaşan eserleri aşağıda listelenmiştir.

1. Sûznâk Peşrevi (Muhammes,

2. Hüseyinî

3. Sûz-i Dil

4. Şehnaz-Bûselik Saz Semâfleri

5. Hicâzkâr Aksak Semâî

(Nihân etdim senî ey meh-pâre, cânımsın)

Şarkılar :

6. Hicâz Aksak

(Her ne rütbe iftihâr etsem de şimdî var yeri)

7. Hicâz Müsemmen

(Sayd eden bû kalb-i müftûnûmu çiftê benlidir)

8. Sûznâk Curcuna

(Şem'a-î dildâra yakdın gönlümü sad âh ile)

9. Sûznâk

(Bir gün geleceksin diye...)

10. Ferahfezâ Türk Aksağı

(Bugün ey meh senin île gidelim)

11. Hicâzkâr Orta Aksak

(Güzelsin, şâh-i hûbansın, niçün böylê perîşansın?)

12. Dilkeş-Hâverân

(Hiç sorma sakın hâl-i dil-î zârı, karışmam)

13. Karcıgar Aksak

(Çokdan beri ey bülbül-i gülzâr-ı zarâfet, müseddes)

14. Kürdî'li Hicâzkâr Aksak

(Hayâtım, şîve-kârım, dil-pesendim)

15. Nihâvend Semâî

(Bilmeden esrârımı, düşdüm âteş-i aşka)

16. Rast Aksak

(Sorma pek âyâ ne oldum)

17. Sûz-i Dil Curcuna

(Cânâ, gam-ı aşkınla perîşan gezer oldum)

18. Uzzâl Ağır Aksak

(Ey felek, yıkdın dil-î âbâdımı)

19. Tâhir-Bûselik Devr-i Kebîr Beste
(Zahımdâr-i hayretim, dâğımla yârem bağlarım)
20. İstanbul Efendisi Opereti
(Musâhib-zâde Celâl)
21. Sûznâk Sâz Semâisi
22. Ferahnâk Sâz Semâisi
23. Şehnâz-Bûselik Muhammes Peşrev
24. Nîşâbur Muhammes Peşrev
25. Hicâzkâr Sâz Semâisi
26. Hicâzkâr Curcuna-
(Feleğın etdikleri cânıma kâr eyledi)
27. Râst Devr-i Hindî
(Dök zülfünü dök, tuzağım olsun masken sana)
28. Nihâvend Sofyân Marş
(Kavmimiz bû devletin lutfuyle bulmuş/imtiyâz, Ermeniler nâmına İkinci Abdülhamîd'e medhiye)
29. Hicâz Dev-i Hindî
(Seni sevdim de bildim n'olduğın sevdâyı)
30. Nihâvend Devr-i Hindî
(Nerde görsem ben senî nâzik-edâ)
31. Nihâvend Curcuna
(Ne hicrê tâkatim, nê vasla kaabiliyetim var)
32. Hüseyinî Yürük Aksak
(Nev-bahâr oldû yinê)
33. Sûznâk Devr-i Hindî
(Şefkat êden yok dil-î âvâreye)
34. Hüzzâm Aksak
(Senden yine cânâ sana feryâd edeyim ben)
35. Karcığar Aksak
(Yetişir, yetişir, kalmadı tâkat, "Off" terennümlü)
36. Uşşâk Aksak
(Şehdâbe-i mey-fâm-ı mülû lâ'line katsam)
37. Sûznâk Müsemmen

(Elverir cevrim, biraz dâ, cânib-î eltâfa gel)

38. Hüzûm Aksak

(Senden yine cânan sana feryâd edeyim ben)

2.2.7.Udi Âfet Efendi (1847-1919)

Asıl adı “APET MISIRLIYAN” dır. İstanbul’un Kumkapı semtinde doğmuştur. Uzun yıllar Mısır’da bulunmuş ve ud çalmayı öğrenmiştir. İstanbul’a döndükten sonra Kemani Tatyos ve Kemani Kirkor ile çalışmış, aynı zamanda hocalık yapmıştır. Neşeli, kıvrak, lavtayı andıran bir mızrap tavrı olduğundan dolayı kendisine “AFET” sıfatını yakıştırıldığı söylenir. Günümüze yaklaşık 30 eseri ulaşmıştır. “Saz-Söz” adında bir musikî mecmuası çıkarttığı da bilinmektedir.

Eserleri aşağıya listelenmiştir.

1. Uşşak Devr-i Hindî

(Ayıblaman beni dostlar, yâre ben oldum, “Çoban Kantosu”)

2. Uşşak Müsemmen

(İflâh olmaz bu aşkın dil yâresi)

3. Uşşak Yürük Curcuna

(Evlilik başa belâ, bir büyük var, bir küçük)

4. Uşşak Aksak

(Cânâ, nazarın cân-u dilê cilve-ger olsun)

5. Uşşak Curcuna

(Gülmek yaraşır gül yüzünê ey gül-i cânım)

6. Hicâz Aksak

(Öyle bir derde giriftârim ki ey perî-cemâl)

7. Hicâz Düyek

(Bir nigâh-î nâz ilê şûh-î şenim)

8. Hicâz Sengîn Semâî

(Görmedim hiç dûş olan zülf-î zer-efşânın kadar, muhammes)

9. Hicâz Düyek

(Ariyanlar beni gülüme sorsun)

10. Karcığar Düyek

(Kemend-i zülf esfiri zülf-i yâr oldum)

11. Karcığar Aksak

- (Artıyor, eksilmiyor derd-i firâk-i şîve-kâr)
12. Karcıgar Yürük Semâî
(Kimseyê etmem şikâyet, ağlarım ben hâlîme)
13. Nihâvend Sengîn Semâî
(Geçdikçe demler sehârelendi)
14. Nev-Eser Curcuna
(Nâle-i can-gâhı cânan duymuyor)
15. Hüseyinî Sengîn Semâî
(Derd-ü mihnet, her günüm tâ'kîb eder)
16. Hüseyinî-Aşîrân Düyek
(Fî riyad....., Arapça)
17. Isfahân Aksak
(İhtirâz etmez isen bû zâr ederim)
18. Kürdî'li Hicâz-kâr Düyek
(Bülbül gibi âh-ü zâr ederim)
19. Mâhûr Sengîn Semâî
(Bir âşık-ı dil-hasteyi dil-şâd edecek yok)
20. Rast Türk Aksağı
(Âsûde fikrim âvârelendi)
21. Nihâvend Sengîn Semâî
(Bir âşık-ı dil-hasteyi dil-şâd edecek yok)
22. Kanto
(“Mıstık” diye bağırır iken)
23. Hicâz Curcuna
(Gülüm çakmış, çakışdırmış) ³

2.2.8. Kemani Tatyos Efendi (1858-1913)

Asıl adı “TATEOS ENKSERCİYAN” dır. İstanbul’un Ortaköy semtinde doğdu. Musikî yaşamı, dayısı Mofses Papazyan” dan aldığı kanun dersleri ile başlar.

³ Bk. ÖZTUNA;Yılmaz, “Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi” Kültür Bakanlığı eserleri, Başbakanlık Basım evi, Ankara-1990, C.I, s.28.

Burada ilginç bir tesadüften de bahsetmek gerekir ki o da; Mofses Papazyan'ın çeşitli birçok kaynakta Asdik Ağa'nın da dayısı olarak karşımıza çıkmasıdır. Bu durumda Asdik Ağa ve Kemani Tatyos Efendi'nin akraba oldukları sonucuna varabiliriz.

Tatyos Efendi, Kemanî Kôr Sebûh'tan keman, Andon Civan kardeşlerden ve Asdik Ağa'dan Türk musikîsi dersleri aldı; iyi bir fasıl yöneticisi olarak isim yaptı. Oyun havaları ve hareketli melodilere önem vermeyen Tatyos Efendi, genelde ağır eserleri icra etmeye ve bestelerinde de bu havayı muhafaza etmeye önem veren bir bestekar ve icracımızdır.

Sözlü eserlerinin güftelerini de kendi yazdığından edebiyata, özellikle de şiire meraklı olduğunu söyleyebiliriz. Günümüze 73 kadar eseri ulaşmıştır.

Eserleri aşağıda listelenmiştir.

1. Hüseyinî Peşrevi (Devr-i Kebîr) ve
2. Sâz Semâîsi
3. Karcıgar Peşrevi (Muhammes) ve
4. Sâz Semâîsi
5. Kürdî'li Hicâzkâr Peşrevi (Devr-i Kebîr, 3. hânesi karabatak ve mülâzimesiz) ve
6. Sâz Semâîsi
7. Rast Peşrevi (Muhammes) ve
8. Sâz Semâîsi
9. Uşşâk Peşrevi (Devr-i Kebîr) ve
10. Sâz Semâîsi
11. Zengûle'li Sûznâk Peşrevi (Çenber) ve
12. Sâz Semâîsi
13. Bestenigâr Peşrevi (Fâhte)
14. Hüzzâm kemân Taksîmi
15. Karcıgar Zencîr Beste

(O mâhtâbı aceb gösterir mi bâna felek?)

Şarkılar;

16. Sûznâk (çoğu Zengûle'li) Ağır Aksak
(Çeşm-i cellâdî boyandî, girdi artık kaanıma)
17. Sûznâk Ağır Aksak
(Gülşen-î zevk-ıy hayâtın şimdi mehcurlardanız, muhammes)
18. Sûznâk Orta Aksak

(Sûznâk-î fasl-ı aşkın söyleyim, dinlê yeter, Râsim Paşa, muhammes)

19. Sûznâk Aksak

(Cevher-î rûhum musun, ey melek?)

20. Sûznâk Aksak

(Güzelim gözlüğünü çeşmine tak)

21. Sûznâk Aksak

(Sûznâk-î âteş-î gam yetiş, feryâda gel)

22. Sûznâk Sengîn Semâî

(Atf etme sakın hançer-i müjgânını nâgâh, muhammes)

23. Sûznâk Sengîn Semâî

(Efendim, nev-çivânımsın)

24. Sûznâk Müsemmen

(Gel elâ gözlüm/efendim yânıma)

25. Karcığar Ağır Aksak

(Söyle çeşm-î elâ, sen nûr-î îmânım mısın?)

26. Karcığar Orta Aksak

(A gözüm, bakma hevâyî sözüne)

27. Karcığar Orta Aksak

(Güldün eğledin perîşan hâl-ü kaalimlê bugün, Ahmed Râsim)

28. Karcığar Aksak

(Göz süzüp yan bakışınlaa yine aldatma beni)

29. Karcığar Aksak

(Kemend-î zülf esîrî zülf-i yâr oldum)

30. Karcığar Curcuna

(Hâtırım râhatsız etmezsê seni, 2. Kıt'a)

31. Râst Ağır Aksak

(Çeşm-i cellâdın ne kanlar dökdü Kâğıdhâne'de)

32. Rast Ağır Aksak

(İftirâk-ıy can kederinle senin/ey gül-beden, muhammes)

33. Rast Aksak

(Benî dilgîr ederken/ah visâli, muhammes)

34. Rast Türk Aksağı

(Mâvi atlaslar giyersin)

35. Rast Sengîn Semâî
(Bir gönlüme, bir hâl-i perîşanıma baktım, Ahmed Râsim)
36. Rast Yürük Curcuna
(Mey-î lâ'linde dil mestâne olsun)
37. Hüseyinî Orta Aksak
(Meskenim kûşe-i zillet/olalî şâm-ü seher)
38. Hüseyinî Düyek
(Sâkı-î bezm-î elest-î rûh iken şîrin-güvâr)
39. Hüseyinî Curcuna
(Gönül düştü yine gülzâr-ı zevka, "dahîlek" terennümlü)
40. Hüseyinî Curcuna
(Ölürüm, terk edemem/ey gül-i nev-reste seni)
41. Hüseyinî Yürük Curcuna
(Çekdim/elimî gayri bu dünyâ hevesinden)
42. Uşşâk Ağır Aksak
(Ol kadar/ağlatdın ki, gülmek bana oldu harâm)
43. Uşşâk Türk Aksağı
(Rûhum musun ey rûh-i safâ-bahş-i cihânın)
44. Uşşâk Yürük Aksak
(Bu akşam, gün batarken gel, Ahmed Râsim. 3. Kıt'a)
45. Uşşâk Müsemmen
(Nâil-î vuslat olan zînet-i dünyâ bilmez)
46. Hicâz Aksak
(Nev-bahâr-î dehr içindê hârsız gül mû olur?)
47. Hicâz Sengîn Semâî
(Bilsen ne belâ geçdi şu bîçâre serimden)
48. Hicâz Curcuna
(Şu mahzun gönlümü yar şâd eylesin)
49. Kürdî'li Hicâzkâr Ağır Aksak
(Ehl-i aşkın neşve-gâhî kûşe-î mey-hânedir, Mehmed Selâhî Bey, 1856-1910)
50. Kürdî'li Hicâzkâr Orta Aksak
(Sohbetinlê hoş geçen/eyyâmı cânâ özlerim)

51. Kürdî'li Hicâzkâr Aksak
(İltiyâm-î zahm-ı aşkın, âh doktor çaresi?)
52. Nihâvend Orta Aksak
(Âh cânâ firkatinlê sînemî ben dağlarım)
53. Nihâvend Sengîn Semâî
(Geçdikce demler sehârelendi)
54. Nihâvend Sengîn Semâî
(Meftûnu gönül/oldu o şûhâne nigâhım)
55. Hüzûâm Yürük Aksak
(Gözüm hasretle giryandır, "Off" terennümlü)
56. Hüzûâm Curcuna
(Açdım yüzünü, tal'at-ı dîdârına bakdım)
57. Hicâzkâr Sengîn Semâî
(Ben çâre ararken dil-i bî-çâreye senden)
58. İsfahân Aksak
(Akl-ü sabrım gitdi, mahzûn oldum aâh)
59. Muhayyer Sengîn Semâî
(Uyandı bahtım artık etmem şekvâ felekden)
60. Müsteâr Türk Aksağı
(Tağyir olunmuş gûyâ havâsı)
61. Nevâ'da Uşşâk Sofyân
(Gam-zedeyim, devâ bulmam, kendisinin, 2. Kıt'a "Heyy" terennümlü.
"Kesik Kerem Nazîresi")
62. Segâh Yürük Aksak
(Nicê feryâd âdeyim, âh/aşk senden, 2 kıt'a)
63. Hicâz Ağır Aksak
(Gülşen-î zevk-î hayâtın xşimdi mehcurlardanız)
64. Hicâz Aksak
(Neydi maksûdun senin bû hâle koymakdan beni?)
65. Hicâzkâr Curcuna
(Mânî oluyor hâlîmi takrîre hicâbım, L.Sâz)
66. Hicâzkâr Ağır Aksak

(Tîr-i çeşmin tâ ciğer-gâhımda hançerler vurur, Ken'ân Bey)

67. Hicâzkâr Türk Aksağı

(Yok mudur, ey mâh-peyker zerre insâfın bana?, Ken'ân Bey)

68. Kürdî'li Hicâzkâr Aksak

(Hoş geçen/eyyâmı cânâ, her nefes/âh özlerim)

69. Sûznâk Sengîn Semâî

(Âfet misin ey hüsn-i mücessem?)

70. Sûznâk Curcuna

(Hasretinlê gün-be gün/olmakda hâlim/ah better)

71. Şehnâz Devr-i Hindî

(Sevdi bir şûh-î cihânî kim gönül)

72. Uşşâk Ağır Aksak

(Rahmi yok bir yâre düşdüm, el-aman goncâ-dehen)

73. Hüseyinî Aşîrân Sâz Semâîsi

2.2.9. Bimen Efendi (Bimen Şen) (1872-1943) ⁴

Asıl adı Bimen DERGEZERYAN'dır. 600 kadar şarkısı olduğu bilinen ve bilhassa fasıl repertuarlarıyla tanınıp sevilen Bimen Efendi, Hacı Arif Bey'in öğrencisi olmuş, Tanburî Cemil Bey, Şevkî Bey ve Nedim Bey gibi zamanın ustalarından da yararlanmıştır. Sesinin güzelliği ile kiliselerde ilahiler okuması sırasında Türk musikisine olan ilgisi ayrıca gelişmiş, bir yandan ticaret işleriyle uğraşırken öte yandan Türk musikisi üstadlarından dersler alarak döneminin tanınmış bir ses sanatkarı ünvanını kazanmıştır. Katıldığı fasıllar, verdiği konserler ve plaklarıyla ayrıca ünlenmiştir. Dr. Nazmi Özalp'e göre : "Rahmetli Atatürk'ün daveti üzerine Ankara'ya gelmiş, zaman zaman da Dolmabahçe Sarayı'na çağırılmıştır." Bestelerinin bir bölümünün günümüzde hala heyecan ve beğeniyle söylenmesi dikkate değer bir özellik gösterir. Türk musikisinin en çok kullanılan ve halk tarafından da beğenilen makamlarından yaptığı besteleri çok tutulmuş, ses sanatkarlarının ve fasılların repertuarlarını süslemiştir.

⁴ Bk. ÖZTÜRK Serdar, Müzik ve Sahne Sanatları Ansiklopedik Sözlüğü s.365 Altan Mabaası, İstanbul/1998
Ayrıca Bk. AKSÜT Sadûn, 500 Yıllık Türk Mûsikisi kAntolojisi, s.157-158, Türkiye yayın Evi, İstanbul-1967

Tez danışmanım Doç. Serdar ÖZTÜRK'ün yeni yayımlanan “KÜLTÜR VE SANAT DÜNYAMIZDA YAHYA KEMAL BEYATLI” başlıklı 3 ciltlik eserinde ve ansiklopedik sözlüğünde yer alan önemli bir araştırması, buradan izinleriyle aynı yazılmıştır.

“(YAHYA KEMAL'İN NEŞREDİLMEMİŞ BİR MEKTUBU VE VASİYETİ” başlıklı yazısında Prof. Dr. Zeynep KERMAN; açıklamalarının yanı sıra, Süleyman NAZİF'e gönderilen “Varsova, 16 Ağustos 1924” tarihli mektubun tamamını da adı geçen makalesinde aynen yayınladı. (Prof. Dr. Zeynep KERMAN; Yahya Kemal'in Neşredilmemiş Bir Mektubu ve Vasiyeti, Doğumunun 100. Yılında Yahya Kemal Beyatlı, Marmara Üniversitesi Yayınları No:415, İstanbul 1984, s.196)

Bu mektupta Bimen Efendi'den söz eden kısımları aktaralım :

“(...) Bazan odamda, gece yarlarına doğru, Cemil Bey'in bir taksimini veya peşrevini fonografa koyuyorum, Boğaziçi ve İstanbul havasına giriyorum. Beymen Efendi'yi (doğrusu : BİMEN olacak) hatırlayarak bir şarkı söylemek istedim.

*“Mevsim sonu yas bağladı gülşen yanımızda;
Gül goncası açmazsa ne var? Sen yanımızda!...
Bülbüller uzaklaşsa da Bimen yanımızda,
Gül goncası açmazsa ne var? Sen yanımızda”*

Bu iki kıt'ayı Bimen Efendi'ye verirseniz, söyleyiniz ki, Acemkürdi makamından bestelesin. 2. Kıt'ayı da sona gönderirim” (Bu mektup ve şiirin Bimen Efendi'nin eline geçip geçmediği bilinmiyor. Bimen Şen'in besteleri arasında Yahya Kemal'in bu güftesindeki bir şarkıya rastlamadık. Ayrıca “son günlerim” dediği güftenin 2. Kıt'ası da bulunamamıştır. Belki de şairimiz tarafından yazılmadı veya gönderilmedi.)

(Bu olayı ve mektuptaki isteği çok düşündüm.. Yahya Kemal Üstadımın sözlerini bir vasiyet terakki ederek, onun aziz ruhundan aldığım ilhamla, güftenin elimizde bulunmayan 2. Kıt'asını aynı redif ve kafiyelerle, aynı vezinde yazdım ve tabii ki şiirin tamamını şairimizin isteği doğrultusunda ACEMKÜRDİ makamında besteledim.

Siz sayın okuyucularımın ve tüm bestecilerimizin hoş görüşüne sığınarak bu sözlüğün sonunda ki ALBÜM'de notasını yayımladım.

Üstad şairimizin ve Bimen ŞEN Efendi'nin ruhları şâd, bizi hatırlayacak olanlara da selâm olsun)...

Yıllar geçivermiş yine “gülşen yanımızda”;
Yoksun diye yansak da “ne var? sen yanımızda”!..
Her şarkısı ezber gibi “BİMEN” yanımızda,
Yoksun diye yansak da “ne var? sen yanımızda”

Bimen Şen’in bize kadar gelen birbirinden güzel eserlerin arasından seçtiğim örneklerin notalarını tezimin ek bölümlerine aldım.⁵ Bu seçkin örnekleri, makam usul ve ilk mısraları ile aşağıda belirtilmiştir.

Hicaz Şarkı, Senginsemai

“Yıllar ne çabuk geçti o günler arasında”

Segah Şarkı , Ağıraksak

“Bensiz ey gül gülşen-i alemde mey nûş eyleme”

Kürdilihicazkar, Orta aksak

“Koparan sinemi ağyar elidir.”

Yegah Şarkı, Ağıraksak

“Ne gülün rengini sevdim ne de bülbül sesini”

Sultaniyegah Şarkı, Senginsemai

“Al sazını sen sevdiceğim şen hevesinle”

Segah Şarkı, Ağıraksak

“Sun da içsin yar elinden âşıkın peymâneyi”

2.2.10. Alyanak (yan) Hogopos, Kemânî ve Hanende (1875-1964)

Adapazarı’nda doğdu. Müzisyen bir aileye mensup olması dolayısıyla ilk olarak kilise mûsikîsi öğrenmiş ve böylece müzik hayatı başlamıştır. Türk mûsikîsine de vâkıf olmuş, şarkılar bestelemiştir. Bazı eserleri;

1. Hicaz Ağır Aksak

“Bir görüşte ey muallâ oldum meclûbun senin”

Vezi : Fâilâtün, fâilâtün. fâilâtün, fâilün

2. Hüzzam Ağır Aksak

“Bırakıp bizleri mahzun-u mükedder o melek”

Vezi : Feilâtün, feilâtün, feilâtün, feilün

⁵ Bk. Ek- Ermeni bestekarlarımızın fotoğrafları
Ayrıca Bk. Ak- notalar : (Seçilen eserlerinden örnekler.)

3. Mahur Ağır Aksak

“Geçdi eyvah birhayal oldu saadet demleri”

Vezni : Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

4. Şedd-i Araban Ağır Aksak

“Derd-ü gamla geçdi ömrüm, daima bî neş’eyim.”

Vezni : Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

5. Şehnaz Sengin Semaî

“Ah etmek için تنها مکان özlüyorum ben”

Vezni : Mefâikün, mefâilün, mefâilün, feülün

6. Hüzzam Şarkı

Düyek usûlünde

“Yeter gayrı âşika bunca cefa”

Vezni : Mefâilün, fâilâtün, fâilün

7. Hüseyinî Şarkı

Devr-i hindî usûlünde

“Eylemem şimden gerû senden dilek, ah felek”

Vezni : Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

2.2.11. Artaki Candan (1885-1948)

Asıl adı “ARTAKİ TERZİYAN”dır. Selanik’te doğdu. Musikî bilgisini ve kanun çalmayı Selanikli Ahmed Efendi’den öğrendi. Kemeçeci Aleko ve Mısırlı İbrahim Efendi ile çalıştı. Sazında zerafete ve ifade gücüne önem verirdi. Uzun zaman İstanbul Belediye Konservatuarı’ı icra heyetinde görev yaptı. Dünya savaşı zamanında “Sahibinin sesi” isimli plak şirketinde önce saz sanatkarlığı, daha sonra da müdürlük görevlerinde bulundu. Günümüze 50 kadar eseri ulaşmıştır.

Eserleri aşağıda listelendirilmiştir.

1. Mâhûr
2. Nihâvend kaanun Taksim’leri
3. Bayatî Peşrevî (Düyek)
4. Bayatî
5. Rast Saz Semâîleri

Şarkılar :

6. Ağır Aksak

(İmtidâd-î aşkımâ çeşm-î siyâhındır sebeb, muhammes)

7. Ağır Aksak

(Parlıyor fikrim, o parlak gözlere baktıkça ben)

8. Yürtük Aksak

(Hani yâ sen benimdin, niye döndün sözünden?)

9. Türk Aksağı

(Ay dalgalanırken suların oynak izinde, V.Bingöl)

10. Türk Aksağı

(Bağlandı gönül bir güzelê bağlar içinde, Bedri Zıyâ Aktuna)

11. Türk Aksağı

(Yetmez mi, tükenmez mi aceb bunca meşakkat?)

12. Sengîn Semâî

(Artık ne siyah gözlerinin gölgesi kaldı, F.N.Çamlıbel)

13. Sengîn Semâî

(Kaanûn-ı dilin her teli sâzınla safâ-dâr)

14. Müsemmen

(Gözümünden akacak katre kalmadı, son eseri : I. 1948)

15. Sengîn Semâî

(Cismin gibi rûhun da güzel zann-edip-ey mâh, kendisinin)

16. Curcuna

(Gitdi; gelse, gam da bitse, tükense)

17. Curcuna

(Göz-önündê çürüdû, mahv-u harâb-oldu benim)

18. Curcuna

(Lutf-eyle, güzel gel de benim gönlümü şad-et) Hicaz'dan :

19. Aksak

(İsterim, dizinde yatmak isterim, İ. Hakkı Bey)

20. Türk Aksağı

(Sensiz gecenin var mı sabâhî bilemezdim)

21. Düyek

(Adalar'da gezer durur edâlı)

22. Düyek

(Bâzı günler rûhûmu ağlat da geç, M. N. Irmak)

23. Yüzüne, gözüne âşıkım sana (M. N. Irmak); Hüzzâm'dan :

24. Orta Aksak

(Şeb-i hüznümde, hayâlinle tesellî bulurum, kendisinin, muhammes)

25. Aksak

(Vuracak sîne arar gizlice tîr-î nigehin, Vâmık Bey)

26. Türk Aksağı

(Son hâtıra aşkımda kalan bir sarı saçdı, M. N. Irmak)

27. Sengîn Semâî

(Kırpıklarının her teli bir katre taşırken)

28. Yürük Curcuna

(Âşıkın hâlini zâlim bilmiyor) ; Nihâvend'den :

29. Aksak

(Koklasam saçlarımı bû gece tâ fecre kadar, M. N. Irmak)

30. Curcuna

(Lâyık mı sanâ böyle bırakmak beni ?)

31. Semâî Fantezi

(Bugün deli dîvâneyim, müseddes, 2 kıt'a)

32. Semâî

(Ey hayâli gözden gitmeyen dilber, Mustafa Reşid Bey, 2 kıt'a)

33. Sûznâk Yürük Semâî

(Şen gözlerinin şî'rine ben kalbimi verdim, Sinan Bey) ; Karcıgar'dan :

34. Aksak

(Bu gece çamlarda kalsak ne olur ?, A. Naum)

35. Türk Aksağı

(Bülbül sesi âh-ordu bu yıl fasl-ı baharda, M. N. Irmak)

36. Düyek

(Her zaman bir olur mu ey hun-rîz nigâhum ?, M. Pars) ; Uşşak :

37. Yürük Aksak

(Sen bir çapkınsın, cicim, 2 kıt'a)

38. Curcuna

(Ben bir köylü kızımı, muhammes)

39. Curcuna

(Sevdâma yakın gel, beni eller gibi tutma, M. N. Irmak) ; Ferahnâk :

40. Sengîn Semâî

(Aşkınla harâb-olduğumû söyleyebilsem, Cenân Bey)

41. Semâî

(Rûhumda bahâr-açtı, onun bülbülü sendin, Avukat Cenân Bey) ; Hüseyinî :

42. Ağır Aksak

(Yetdi gayrî çektiğim baht-î siyahımdân benim)

43. Düyek Türkü

(Seven sevilmez derler, “Kızım” filminden) ; Sabâ :

44. Orta Aksak

(Aşkımın hep yıkılıncâ siteminden temeli)

45. Türk Aksağı

(Bekler beni her gün, susamış bir ecelim var)

46. Acem-kürdî Curcuna

(Kimseyê fâş-eylemezdim, söylemezdim derdimi)

47. Mâhûr Aksak

(Ey gönül bahçesinin gonca gülü, şen güzeli)

48. Muhayyer Müsemmen

(Bir bakışta aldı gönlümü)

49. Sultânî-yegâh Yürük Semâî

(Ağyâr-ile bezm-i visâl-olma sakın cânâ sen)

50. Hicâzkâr

(Kırıldı oyuncak olsa bile)

51. Sabâ Türk Aksağı

(Bekler beni her gün, susamış bir / ecelim var, Sinân Bey)

2.3 Ermeni Asıllı İcracılarımızın Hayatları (Hanende ve Sazendeler)

2.3.1. Bedros Çömllekçiyan (1785-1840)

İstanbul’da doğdu. Kemani ve hanendedir. Musiki derslerini Tanburî İsak’dan aldı. Özellikle Sultan III. Selim (28. Osmanlı Padişahı) zamanında tanındı. Sesinin

güzelliği ile ün yapmıştır. Günümüze kadar ulaşabilen tek saz eseri “İsfahan Peşrevi” dir. Başka bazı sözlü eserleri de olduğu sanılıyor. Bu eserlerden biri eklerde sunulmuştur.⁶

2.3.2. Miskali İsmet Ağa (1807-1873)

İstanbul’un Fındıklı semtinde doğdu. 12 yaşında iken dinî tercihini İslamiyet’ten yana yaptı. Öğrenimine Nizam-ı Cedid ordusunun mızıkâ bölümünde başlayıp, Enderun’da devam etti. 30. Osmanlı Padişahı II. Mahmud’un takdirini kazandı. Kemanî, santurî ve hanende olarak bilinir. Miskal adlı enstrümanın son icracılarından biridir.

Uncuzâde ve Hammamizâde İsmail Dede Efendi’den ders aldı. Mızıkâ-i Humayun’a girdi ve emekliliğine kadar burada görev yaptı.

Günümüze sadece 5 eseri ulaşabilmiştir.

1. Nihâvend makamında Muhammes usulünde peşrev

2. Saz Semaisi

3. Peşrev

Tarz-ı Nevin makamında, Ağır Düyek usulünde

(III. Hanesi karabataktır.)

4. Şarkı

Mahur makamında, Ağır Aksak usulünde

“Sende nedir bu letafet”

5. Tavşanca

Mahur makamında, Yürük Aksak usulünde

“Edâsı, cilvesi hoş dilpesendim”

2.3.3. Tanburî Aleksan Efendi (?-?)

İstanbul-Gedikpaşa’da doğdu. Tanburî Hamparsum, tanbur ve genel musiki hocalığını yapmıştır. İyi bir tanbur icracısı idi. Bir müddet Kahire’de bulunmuş. bestekar kimliği ile de karşımıza çıkan bu musiki adamının günümüze yalnız bir şarkısı gelmiştir. 10 kadar şarkısının kızkardeşi “Ohannes Mühendisyan” tarafından satın alındığı da bilinmektedir.

Acembuselik makamında, Aksak usulünde

⁶ Bk. Ek- Notalar.

“Görmez oldu çeşmimiz hicrinle hâb”

Vezni : Fâilâtün, fâilâtün, fâilün.

2.3.4. Kuyumcu Oskiyam Efendi (?-?)

İstanbul-Samatya’da doğdu. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemekle birlikte XIX.yüzyıl ortalarında yaşadığı sanılmaktadır. Musiki derslerini Tanburî İsak’tan almıştır. 28. Osmanlı Padişahı III. Selim’in döneminde tanburî ve neyzen olarak, 30. Osmanlı Padişahı Sultan II. Mahmud döneminde, Enderunî ve musiki hocası olarak ün yaptı. Pek çok ünlü ve önemli musikîşinas yetiştirmiştir. Neyzen Salim Bey, Baba Raşid Efendi, Tanburî Mehmet Ağa bunlardan birkaçıdır. Ayrıca yine öğrencisi olan Kozyatağı Rifâi Tekkesi Şeyhi Halim Efendi, tanburda İsak tavrının Dr.Suphi Ezgi’ye kadar ulaşmasında büyük emeği geçmiş olan Oskiyam Bey’in günümüze yaklaşık 70 eseri ulaşmıştır.

2.3.5. Sarı Onnik (?-?)

Doğum yeri, doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmeyen bu sanatkarımızın XIX.yüzyıl ortalarında yaşadığı sanılmaktadır. Döneminin en güçlü hanendelerinden biri olduğu, Ahmed Rasim’den alınan bilgiler sayesinde ortaya çıkmıştır. Günümüze ancak kürdilhicâzkâr makamındaki şarkıları ulaşabilmiştir.

1. Aksak usulünde

“Bir bahr-i gama daldı yine fikr-ü hayâlim”

Mefûlü, mefâilü, mefâilü, feülün

2. Aksak usulünde

“Bu gönül, ne gülde, ne gülşendedir”

Fâilâtün, fâilâtün, fâilün

3. Ağır Aksak usulünde

“Söyle Allah aşkına ey nevcivan”

Fâilâtün, fâilâtün, fâilün

2.3.6. Melekzed Efendi (1857-1937)

İstanbul'da doğdu. Kemanî ve hanende olarak tanındı, ün yaptı. İyi bir notist idi. Bir süre Kahire'de bulundu ve orada bir musiki derneği kurdu. Ermeni okullarında pek çok öğrenci yetiştirdi. Günümüzde bilinen eserleri şunlardır;

1. Şarkı

Hüseynî makamında, Yürük Aksak usulünde
“Tenhada bulsam yarı”

2. Şarkı

Hüzzam makamında, Yürük Aksak usulünde
“Hele ol dilber-i rânâ arada bir çakıyor”

3. Şarkı

İsfahan makamında, Yürük Aksak usulünde
“Göz göz oldu sineme hep yâreler”

4. Nihâvend makamında, Ağır Aksak usulünde

“Ruhleri gül, zülfü sünbül, gözleri mestanedir”

5. Şarkı

Nihâvend makamında, Müsemmen usulünde
“Bir canım var, doğrusu etmem keder”

6. Şarkı

Rast makamında, Devr-i Hindî usulünde
“Şevkinle olur hâsılı bir neş'e-i ter sede”

7. Segah makamında, Ağır Aksak usulünde

“Çektiğin bilmem ne derddir”

8. Şarkı

Sûzinak makamında, Yürük Aksak usulünde
“Dil harâb-ı aşkının yar nâle vü feryada gel”

9. Şarkı

Uşşak makamında, Sengin Semai usulünde
“Bülbül nasıl ol gonca-i handanı sayıklar”

10. Şarkı

Uşşak makamında, Nim Sofyan usulünde
“Ey melahat bağının verd-i teri”

11. Şarkı

Uşşak makamında, Türk Aksağı usulünde

“Ey seru-kaddî”

12. Şarkı

Uşşak makamında, Türk Aksağı usulünde

“Hele ol dilber-i rânâ arada çakıyor”

Not : Bu güfte besteci tarafından Hüzam makamında, Yürük Aksak usulünde de bestelenmiştir.

2.3.7. Kemanî Ağa (?-1925)

İstanbul’da doğdu. Musiki yaşamı hakkında hiç bir bilgi bulunmamasına rağmen iyi keman çaldığı ve “Kemanın Ağası” olarak bilindiği bir gerçektir. Çeşitli taksim plakları doldurmuş, eserler bestelemiş ve öğrenciler yetiştirmiştir.

2.3.8. Hanende Boğos (1872-1945)

İstanbul-Ortaköy’de doğmuştur. Ünlü bestekar ve hanende Astik Ağa’nın oğludur. İlk derslerini babasından almıştır. Hamparsum notası öğrenmiş, başarılı bir hanende olarak ün yapmıştır. Kemanî Tatyos Efendi ve Kemanî Memduh Efendi ile çalışmıştır. Parlak bir bestekarlık deneyimi olmamasına rağmen, Hanende Boğos Efendi’nin günümüze kadar ulaşabilen 10 kadar eserinin olduğu bilinmektedir.

Eserleri aşağıya listelenmiştir.

1. Karcığar, Aksak

Oluncâ mihnet-î sevdâna lâyık

2. Karcığar, Curcuna

Ağlarım hâtırımında durdukça gam-ı firkatın

3. Kürdî’li Hicâzkâr, Türk Aksağı

Güller-açmış, bülbül-olmuş bî-karâr

4. Kürdî’li Hicâzkâr, Curcuna

Aşkınla terakkî ediyor âh-u enînim

5. Evcârâ, Sengîn Semâî

Olalı ey yâr ben sana müptelâ

6. Hicâzkâr, Ağır Aksak

Nâle-kâr-î hasretim, bir bağı yanmış bülbülüm

7. Segâh, Aksak

Mümkün olur mu görmemek seni ?

8. Sûznâk, Yürük Curcuna

Bir nigâhınlaa kapıldım, gönlümü verdim sana

9. Uşşak, Aksak

Cây-ı aşk-î hicre düşdüm, bir saâdet görmedim

10. Arazbâr, Ağır Aksak

Gelince, teşrîfinle ey gül'izâr

11. Irâk, Yürük Aksak

N'ettim sana ben bî-vefâ zâlim ?

2.3.9. Udi Serkis (?-1925)

Doğum yeri ve tarihi kesin olarak bilinmeyen bu saz sanatkarı hakkında fazla biyografik bilgiye sahip değiliz. O dönemin sanatçıları, başta “Yorgo Bacanos” olmak üzere, Udi Serkis Efendi'nin iyi bir tekniğe sahip ve çalgısına çok hakim olduğunu belirtmişlerdir. Şarkı formunda 2 eser bestelediği bilinmektedir.

2.3.10. Kirkor Çulhayan (1868-1936)

İstanbul-Kumkapı'da doğdu. İlk musiki derslerini Aris Şalcıyan'dan aldı. Nikoğos Ağa ve Hamparsum'dan da ders alan Çulhayan, Bağdasar ve Virtanes Hisarlıyan'dan aldığı Ermeni dinî musiki dersleri yardımıyla Ermeni Patrikanesi'nde hanendelik yaptı. Aynı zamanda, keman ve nısfıye çalardı. İyi bir notist idi. Öğrenciler yetiştirdi. Günümüze ulaşan bir çok eseri, doldurulmuş plakları, kantoları ve hayatını anlatan bir kitabı vardır.

2.3.11. Karnik Germiyan (1872-1942)

İstanbul-Beyoğlu'nda doğdu. İlk okulda kilise ayinlerine katıldı ve böylece musiki hayatı başlamış oldu. İlk hocası, “Rupen” dir. İyi Hamparsum ve batı notası bilmesinin yanısıra, musikiye Rum notasını sadeleştirmek gibi bir hizmette bulunması da önemlidir. Kemençe ve kanun da çalmış, 50'ye yakın eser bestelemiştir. İyi bir icracı olarak da tanınmıştır.

2.3.12. Udi Osep Efendi (?-1966)

Doğum yeri ve tarihi kesin olarak bilinmeyen ünlü hanende ve Udi Osep Efendi, Üsküdar'lı Osep olarak da bilinir. Türk ve Ermeni musikisini iyi bilir, konaklarda toplantılara katılır, aynı zamanda piyasada da çalışırdı.

Son zamanlarını Paris'te geçirmiştir. Bir Şarkı kitabı ve 25 kadar eseri, günümüze ulaşmıştır.

1. Acem-kürdî, Berefsân, I.Beste

Âteş-i aşkınla cânâ oldum dîvânedan beter

2. Muhammes, II. Beste

Rûz-u şeb bu cihân-içre eyledikce geşt-ü güzâr

3. Nakış Ağır Aksak Semâî

Dûr-etme yanından aslaa bendeni ey kaşı kemân

4. Yürük Semâî

Gül mevsimidir gerçi, dil-âzâde değildir;

5. Uşşak, Hafif Beste

Dehr-içindê görmedim cânâ senin gîbî nigâh

6. Acem-kürdî, Beste III, Berefsân

Çün seher seyrâna tenhâ ol kat-î dil-cû çıkar

7. Acem-kürdî, Beste IV, Muhammes

Herkesê mihr-û vefâ, uşşâka nâz-etmek neden ?

8. Acem-kürdî, Aksak Semâî II

Yinë bir sêrv-kad, dilber, alıpdır cânı

Şarkılar :

9. Uşşak, Curcuna

Eğer kasdin hayatımsâ civânım

10. Uşşak, Curcuna

Uyup ağyâr-ı bend-hûya

11. Uşşak, Aksak

Yosma güzel isterim, meşreb bu yâ

12. Uşşak, Düyek

Hilâfim yokdur-ey dilber, 2. Kıt'a

13. Hicâz, Düyek

Görüp hâl-i perîşânım

14. Hicâz, Düyek

Müşkil imiş âşıkından ayrılmak

15. Hicâz, Aksak

Firâkınla hâlim yaman

16. Hümâyûn, Düyek

Ey meh-î nâzım, sanâ dil bendedir

17. Hüseynî, Müsemmen

Goncadan pâkizedir nâzik teni

18. Hüzâm, Curcuna

Âteş-î aşkın, dilim dâ-eyledi

19. Irak, Aksak

N'etdim sana ben bî-vefâ zâlim, "ey vâh" lı

20. Nihâvend, Düyek

Yitirdim gül-i râ'nâmı âh-alamam

21. Hicâzkâr, Düyek

Güzel seni pek beğendim

22. Şevk-u Tarab, Ağır Aksak Semâî

Eylesen de nâzı yok ey meh hatâ

23. Acem-kürdî, Yürük Semâî II

Gel bezme bir şeb ey nâzenînim, olalım hem-dem

24. Rehâvî, Hafif Beste

Jâle-veş bir gonca-î râ'nâya düşdü gönlümüz

25. Nihâvend, Sofyan Ş.

Tâkat getirmez bû felek

2.3.13. Kanunî Vital Efendi (?-1935)

Doğum yeri ve tarihi bilinmeyen bu sanatkar da uzun müddet İstanbul piyasasında çalışmıştır. Temiz, ciddi icraya önem vermiş ve Türk musikisi tarihinde yer eden öğrenciler yetiştirmiştir. Bunlardan en önemlisi, yazılmış tek kanun konçertosunun da bestekarı olan "Hasan Ferid Alnar" dır. Şarkılar bestelediği de bilinmektedir. Günümüze ulaşan eserlerinden biri bilinmektedir. Bu, Tahir Buselik, Aksak Şarkı "Hiç muhabbet mey olur mu yar fedâkâr olmasın" dır.

2.3.14. Ovrık Efendi (1872-1940)

İstanbul-Kumkapı'da doğdu. Soyadı Kazasyan'dır. Son lavta ustalarından olan Ovrik Efendi'nin lavta ve genel musiki hocası, Udi Sarı Onnik'tir. Hanende olarak da ün yapmış, plaklar doldurmuştur. Bilinen 3 şarkısı vardır.

1. Hicaz makamında, Curcuna usulünde

“Açsam derdimi ey mâh nâfile”

2. Hicazkar makamında, Curcuna usulünde

“Mestin bu gece sen de bana mest olarak gel”

3. Kürdîlihiczakâr makamında, Ağır Aksak usulünde

“Bir bahr-i gama daldı gece fikr-ü hayalim”

2.3.15. Udi Arşak Efendi (1880-1930)

İstanbul'da doğmuştur. Soyadı “Çömlekçyan” dır. Kirkor Çulhayan ve Tatyos Efendi'den musiki dersleri almıştır. Piyasada ud çalarak hayatını sürdürmüş, plaklar doldurmuş, bir süre de nota basımı ile ilgilenmiştir.. Kemani Nubar Tekyay ve Piyanist Valentin çocuklarıdır. 20 kadar bestesi vardır. Seçtiğimiz örnekler aşağıda listelenmiştir.

1. Rast Taksim;

Şarkılar :

2. Uşşak, Ağır Aksak

Bir meleksin. nûra garg-olmuş serâpâ gül-tenin, B. Z. Aktuna

3. Uşşak, Aksak

Öperken ağzını düşdüm, bayıldım

4. Uşşak, Sengîn Semâî

Ben kimseye açılmâz-idim dâmenin-olsam, Nedîm

5. Uşşak, Sengîn Semâî

Ser-mest edecek gönlümü bir zülf-i zer-olsun;

6. Hicâz, Ağır Aksak

Bir gecê sen. ilk öpüşlê aşkı tattırdın bana

7. Hicâz, Aksak

Ne zaman lutfunu ihsân edeceksin güzelim ?, Of terennümlü

8. Rast, Ağır Aksak

Beni sevmez bilirim dê yine sevsin dilerim

9. Rast, Sengîn Semâî

Bıkdım gam-ı hûbân-ı zamandan, yeter olsun, Sadi Bey

10. Ferahfezâ, Sâz Semâisi

2.3.16. Kanuni Nubar (1885-1954)

İstanbul'da doğdu. İlk olarak armonika ve çığırta çalmayı öğrendi; daha sonra Âmâ Ali Bey'den kanun dersi aldı. Bir süre İstanbul piyasasında çalıştıktan sonra yurt dışına çıktı. En son Halep'e yerleşip, lokanta işletmeciliğine başladı. Günümüze ulaşan 8 eseri vardır.

2.3.17. Kemanî Sahak Efendi (1887-1946)

İstanbul-Beşiktaş'ta doğdu. Soyadı "Hocasar" dır. İlk hocası aynı zamanda ilk okul öğretmeni olan "Aram Efendi" dir. 13 yaşında keman çalmaya başlamış, Hamparsum ve Hanende Şinork'tan musiki dersleri almıştır. Ud hocası da Selanikli Ahmed Efendi'dir. Sahne çalışmalarının yanı sıra plaklar doldurmuş, talebeler yetiştirmiştir. Yaklaşık olarak 30 civarında şarkı bestelediği de bilinmektedir.

2.3.18. Udi Hırant Emre (1901-1978)

Adapazarı'nda doğdu. İlk musiki hocaları Kemanî Dikran ve Kemanî Agopos'tur. Ud çalmayı Udi Kirkor'dan öğrenmiştir. Piyasa tecrübesi ile plaklar doldurmuş, bir süre Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunmuş, geleneksel şarkı uslubuna bağlı bir bestekar olarak 30 civarında şarkı bestelemiştir. Kendisi ile çalışma imkanı bulan İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Öğretim Görevlisi Tanburî Sadûn Aksüt, soyadının "Kenkül" olduğunu belirtmiştir; ancak farklı kaynaklara ailesi tarafından ölümünden sonra verilen bilgi, soyadının "Kenkiloğlu" olduğu yönündedir. Eserlerinden bazıları aşağıda listelenmiştir.

1. Hicaz, Aksak

Derdimin dermanı yok, ağlamak istiyorum, M. N. Irmak

2. Hicaz, Aksak

Geçmiş güzel günleri ruhumda anyorum, 1939

3. Hicaz, Aksak

Gönülden bağlıydım, sana yakındım, M. Ulusoy, 1940

4. Hicaz, Aksak

Hicrinle kalbime bir yara

5. Hicaz, Curcuna

Mehtaba sordum : yardan bana selam var mı ?, Mardinli, 1938

6. Hicaz, Yürük Aksak

Sevdalıyım ezelden, Şeref Çatana

2.3.19. Kemanî Nubar Tekyay (1906-1955)

İstanbul'da doğdu. Udi Arşak Efendi'nin oğlu, Piyanist Valentin'in ağabeyidir. Dolayısıyla ilk musiki derslerini babasından almıştır. Keman öğrenimini batı metodları ile sürdürmüş ve bu tekniği Türk musikisine uygulamıştır. İcrası, Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere pek çok kimse tarafından takdir görmüştür. Plaklar doldurmuş, başarılı turnelerde bulunmuş, ilk İstanbul Radyosu'nda görev yapmıştır. Kısa bir süre Paris'e giderek batı müziğini yakından inceleme fırsatı bulmuştur. Bu arada Tanburî Cemil Bey'in icrasından ve bilhassa taksimlerinden oldukça faydalanmıştır. Besteciliği de olmasına rağmen icracılığı kadar bilinmemektedir. Eserlerinden bazıları;

1. Şarkı, Hicaz, Aksak

“Gözlerin çapkın Ayşem”

2. Şarkı, Hicaz, Düyek

“Severek/aldanıyordum, onu kalbim yanarak

3. Şarkı, Hicaz, Curcuna

“Ağlamış, gülmüş, cefaya durmadan yanmış gönül”

4. Şarkı, Hicaz

“Güyâ göle düşmüş/iki boş yıldız”

5.Şarkı, Eviç, Aksak

“Sevgilim bu akşam gurûba kadar”

6. Şarkı, Muhayyer, Curcuna

“Gönlümde bülbül Fatma

3. TÜRK MUSİKİSİNİN TANINMIŞ VE ÇOK DEĞERLİ ÜÇ SANATKAR HOCAMIZLA YAPILAN GÖRÜŞMELER

3.1. Prof.Dr.Alâeddin YAVAŞÇA ile Görüşme

**Ermeni asıllı bestekarlarımız hakkındaki bilgilerinizi lütfeder misiniz ?
Özellikle Hamparsum'un musikimize katkıları ne olmuştur ?**

Ünlü "Hamparsum" notasını bulan musikişinasımız, baba lakaplı "BABA HAMPARSUM" Ermeni asıllı musikişinastır. III. Selim'in son dönemlerine denk gelen zamanda yaşamıştır. III. Selim'in isteği üzerine bir nota yazım sistemi bulmuştur. Nota yazım sistemi Ermeni alfabesine dayalıdır. Bu sistem II. Mahmut zamanında gelişmiştir. Baba Hamparsum Efendi bir çok eser yapmış ve bu sistemle hepsini notaya almıştır. Bunların hepsi *Leon Hancıyan*'ın koleksiyonunda mevcuttur ve bu koleksiyon radyo arşivine alınmıştır. 1950'li yıllarda Refik Fersan bunların büyük bir kısmını günümüzde kullanılan notalara çevirmiş ve aynı notaları mumlu kağıda basarak gündeme getiren de benim.

Bimen Şen'in önemini, Türk musikisindeki bestecilik yönüyle kısaca belirtir misiniz ?

Hacı Arif Bey'e dinletilen Bimen Şen (küçük yaşta) Hacı Arif Bey tarafından çok beğenilmiş ve Bimen Şen'in Bursa'da değil İstanbul'da yetiştirilmesi gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine Bimen Şen İstanbul'a gitmiş, çok kıymetli hocalardan ders almış, Türk musikisinde önemli yerlere gelmiştir ki fasıl musikimizin repertuarını zenginleştiren dört büyük bestekardan biri olmuştur. Bu bestekarlar; *Nasib'in Mehmet Bey (YÜRÜ)*, *Selanikli Ahmet Bey*, *Nikoğos Ağa* ve *Bimen Şen* 'dir.

Ermeni bestekarların fasıl musikimize çok büyük katkısının yanı sıra solistlerin okuduğu, başta Bimen Şen olmak üzere bestekarların pek çok eseri vardır. Bimen Şen usule, makâmâta son derece vakıf, duygu zenginliği taşıyan bir bestekarımızdır.

Ermeni asıllı hanendelerimiz hakkında sizin gibi ses ve uslûp üstadı olan bir hocamızın düşünceleri çok önemlidir. Lütfen belirtir misiniz?

Müziğimizde “tezgahtar” diye adlandırılan “serhanendelik” de ün yapmış Ermeni asıllı musikişinaslarımız vardır. Bunlara birçok örnek vermek isterim. Öyle hemen aklıma gelen : *Karakaş Efendi, Agopos Efendi, Ağyazar Bey...*

Çalgı dalında başarılı icracılarımız sizce kimlerdir ?

Nubar Tekyay, en önemli icracılarımızdan biridir. Babası Udi Arşak Efendi’dir. Arşak Efendi o dönemde nota mecmuası çıkararak biriydi ki çoğu notanın günümüze ulaşmasında en çok iş gören kişiydi. Ermenilerin, sadece Türk musikisine faydası yoktu. Cumhuriyet döneminin başlarında kurulan opera ve buna benzer kurumlarda da Ermeni asıllı müzisyenleri görmek mümkündür; çünkü Ermeniler’in dini özelliği nedeniyle hepsi, kilise müziğini yani çok sesli müziği iyi biliyorlardı ki o dönemde Ermeniler altın çağlarını yaşadılar.

Fasıl musikimizin çok geliştiği dönemde Ermeni bestekarların sayısı bir hayli çoğalmıştı ki hepsi hem bestekar, hem de icracı idiler. Bunları küçük bilgi mahiyetinde veriyorum. Çoğu lavta, tanbur... vb. Çalardı. Bunlardan Tanburî Osikam, Tanburî İsak’ın devamıdır, tanburda İsak tavrını devam ettiren kişidir. Osikam’ın devamı da Tanburî Suphi Ezgi’dir. Görüldüğü gibi Ermeni asıllı müzisyenler gerek bestekarlıkta, gerek icrada, gerekse hanendelikte yani bütün dallarda belli bir süre kendilerini göstermişler, o döneme damgalarını vurmuşlar ve Türk müziği için ne derece önemli olduklarını göstermişlerdir.

3.2. Prof.Dr.Selahattin İÇLİ ile görüşme

Birkaç örnekle Ermeni asıllı besteci ve icracılarımız üzerindeki düşüncelerinizi belirtir misiniz?

Bu ülkede yaşayan azınlıklar (Ermeni, Rum, Yahudi vb.) devlet kademelerinde görev alarak hizmet etmeleri yanında, Türk kültürü içinde örf, adet açısından olduğu gibi kültür alanında da kaynaşmışlar, hizmetleriyle önemli yerlere gelmişler ve güzel eserler vermişlerdir.

Ermeniler, özellikle XIX. yy. sonu ve XX. yy başı icracalarıyla özellikle bestekarılarıyla müzik sahnesinde belirmişlerdir. Şarkı formunda ve hususiyetle fasıl alanında oldukça bol ve güzel eserler vermişlerdir. Bimen Şen bunların içinde en velût olanıdır.

Bu bestekarlar, kendilerinden önce klasik dönemdeki bestekarları özümsemiş oldukları gibi 100-150 yıl içinde Hacı Arif Bey ve Şevki Bey'den oldukça etkilenmişlerdir.

Ses sahasında XX. yy'ın II. çeyreğinde fasıl okuyucusu olarak görüyoruz. Bunlar içinde hatırladığım Ağyazar var ki en önemlilerinden biridir. Hanımlardan hususiyetle Ermeniler (Türk kadını sahneye çıkmadığı için) kantolarda yer almışlardır. Bunlardan *Şamran ve Peruz* gibi... Gene bu dönemde *Deniz Kızı eftalya'yı* Türk müziği alanında başarılı bir solist olarak görüyoruz.

Bağlamak bâbında görüldüğü üzere Ermeniler'in müziğimizde yeri büyük ve çok önemlidir.

3.3. Öğr. Gör. Tanburî Sadûn AKSÛT ile görüşme

Siz benim tez konumu da içine alan Türk musikisi bestekarları hakkında kitap yazmış bu konuda en yetkili hocalarımızdan birisiniz. Ermeni asıllı bestekar ve icracılarımızın etkileri hangi döneme rastlar ? Başta Bimen Şen olmak üzere bestekarlarımızın Türk musikisine katkıları sizce nelerdir?

XX. yy'ın ilk çeyreğinde 1925-1930 arası ve devamında Ermeni asıllı bestekarların yoğunluğu görülmektedir.

Bana göre Bimen Şen ve Nasib'in Mehmet Bey (YÜRÜ) olmasa fasıl müziğimiz eksik kalırdı. Ağır aksak usulü dendiği zaman aklıma hemen Bimen Şen gelir ki bu konuda en iyidir. Türk müziğine sazende ve bestekar olarak hizmetleri aşırı derecede fazladır. Hanende Ağyazar çok eser bilir ve çok güzel bir yorumla okurdu. Bunu, kendisiyle çalıştığım zamanlardan hatırlarım. Ayrıca Udi Hırant'la da çalıştım. O da çok güzel çalar ve çok şarkı bilirdi.

Ermenilerin en büyük özelliklerinden biri, şarkıların orijinal aranağmelerini bilmeleriydi. Bir de şunu söylemek isterim; yaptıkları şarkıların bütününe yakınının sanat değeri çok yüksektir ve o yüzdendir ki günümüze kadar gelmiş, kalıcı olmuşlardır. Bu arada bir özellikleri de seçtikleri güftelerin edebî değerinin oluşunun da bunda büyük rolü vardır.

Ermeni asıllı bestekarlar kendilerinden daha önce yaşamış ve yaşayan Türk musikisi bestekarlarından size göre en çok hangilerinden etkilenmişlerdir?

Buna kat'î bir cevap verilemese de Bimen Şen ve Udi Hırant (EMRE), şarkı formunun zarif temsilcileridir. O yüzden Hacı Arif Bey'in tesiri var gibidir.

Sizden Ermeni asıllı ve saz üstadlarına birkaç örnek vermenizi rica ediyorum ?

Aklıma şu an gelen icracalarımızdan bir kaçı :

Hanende Ağyazar Gülyüz

Udi Boğos

Piyanist Valentin

Udi Hırant Emre (KENKÜL)

Nubar Tekyay

Enise Can

Fulya Akaydn

Afitap Karacan

Not : Hanımların tamamı Ermeni'dir; ancak daha sonra ihtida etmişlerdir.

4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE BATI MÜZİĞİ-OPERA ALANINDA ERMENİ ASILLI İCRACILARIMIZ ÜZERİNE ÖZET ARAŞTIRMA

4.1. Batı Müziği ve Opera Alanında Ermeni İcracılarımızın İsim Listeleri

4.1.1. İstanbul Operası Solistleri

Tenor Agop Topuz
Tenor Bedros Kuyumcu
Tenor Nubar Bayvert
Tenor Kevork Boyacı
Bas Nurhan Ruçhan
Bas Jirayir Çarkçı
Soprano Alis Manukyan
Dansör Gabriel Şapçıyan

4.1.2. İstanbul Operası Korosu Sanatçıları

Soprano Alis Kitapçı
Alto Rikkad Noyan
Tenor Nubar Yeşeren
Tenor Oski Kavukçu
Tenor Osep Dimici

4.1.3. İstanbul Operası Orkestra Üyeleri

1. Keman Vahakin Aslanyan
2. Keman Sona Ohenyan

4.2. Cumhuriyet Döneminde Atatürk'ün Sanat İlkeleriyle Kurulan, Çok Sesli Müzik Kurumlarında Ermeni Asıllı İcracıların Bulunma Sebepleri

Cumhuriyet döneminden itibaren Atatürk'ün batı müziğine verdiği önem ve sanat ilkeleri ışığında Konservatuar ve operanın kuruluşuyla, önce Ankara daha sonra İstanbul'da büyük müzik sanatı hamleleri başladı. Ancak müzik kurumlarının ihtiyacı olan sanat elemanları gerek ses, gerekse çalgı alanında büyük bir açığı ortaya koyuyordu.

Batı müziğinde beste ve icra dalında etkinlikleri olan ve isim yapmış Ermeni vatandaşlarımızın bir çoğu Türk musikisi dalında da bilgili ve üretici idiler. Ancak tercihlerini çok sesli müziğe göstermişlerdir.

4.2.1. Ermeni Asıllı Sanatçıların Çok Sesli Müzikte Sayısal Durumları

1960'lı yıllarda kurulan İstanbul Operasının ilk kuruluş aşamasında, müzik sanatında önemli konumlara gelen Ermeni vatandaşlarımız, Şehir Operası, koro, solo ve orkestra kurumlarında önemli görevler yüklendiler. Öyle ki 1960-1975 yılları arasında incelediğimiz İstanbul Operası etkinlik listelerinde koro, orkestra ve solist kadrolarında Ermeni asıllı müzisyen vatandaşlarımızın çoğunluğu göze çarpar. Daha sonraki yıllarda bu sayı azalmaya başlamıştır.

4.2.2. Ermeni Asıllı Sanatkarlarımızın İsim Değişikliği ile Türkleşme Çabaları

Ankara Devlet Konservatuarı korosunda 1960'lı yıllara kadar koro listelerinde görev alan bir çok Türk ismi, çeşitli nedenlerle adı değişen Ermeni vatandaşlarımıza aittir. Hatta bu listedeki isimlerden bazıları İstanbul Operasında da oynamışlar ve Şehir Operası, Devlet Operası kadrolarına girmişlerdir. Bunlar bizler gibi, Türkleşmiş vatandaşlarımızdır. Konservatuarımızda kısa bir süre ses eğitimi bölümünde "Sahne Mimikleri" derslerine giren "Bariton Nuri Candaş" bu vatandaşlarımızdan biridir.

Konumuzun içeriğini oluşturan Türk musikisi alanında isim yapmış, bestekar ve icracılarımızın yanında İstanbul Operasında görev alan Ermeni vatandaşlarımız böyle isim değişikliklerine katılmamışlar, isimlerinin soyadları sonlarındaki, Ermeni dil özelliğini gösteren “-yan” takısını kullanmamışlardır. Opera arşivine bakıldığında oyunların kadro listelerinde Nubar Bayvertyan, Bedros Kuyumcuyan, Jirayir Çarkçıyan gibi isimler yerine Nubar Bayvert, Bedros Kuyumcu, Jirayir Çarkçı isimlerinin kullanıldığı görülür.⁷

1970’li yıllarda Devlet Operası kadrolarında, koro solo listelerinde yer alan bir kaç isim, aynı zamanda geleneksel müziğimiz üzerinde çalışmalar yapmış fakat bu konuda isimleri pek öne çıkmamış, belki de amatör sahada saklı kalmıştır. Bu konuda batı müziği dalında araştırma yapacak olanlar için bu noktayı belirtiyoruz.

Tabi ki bu isim değişiklikleri, Türk Musikisi alanında Ermeni asıllı bestekarlarımızda da ayrıca görülmektedir. Bu işlev Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yoğunlaşmış ve etki alanı yaygınlaşmıştır. Örneğin hepimizin Bimen Şen olarak bildiği ünlü bestekarımızın asıl adı “Bimen Dergezeryan” dır.

---

⁷ Bk. Ek- Opera broşürleri.

5. SONUÇLAR

Musiki geleneklerimize uyararak, musikişinaslarımızın bestekarlık alanında az sayıda da olsa eser verdikleri görülmektedir. Bu konu öylesine yerleşmiştir ki ses yada enstruman alanında ün yapmış icracılarımızın büyük çoğunluğu bestekarlığa heves etmiş, klasik musikimizin bestekarı arasına girme yönünde adeta çaba sarf etmişlerdir. Türk musikisinin ince işlenmiş makam ve usulleriyle yapılan ve günümüze kadar gelen o unutulmaz bestelerine, bu yönde katkıda bulunmuşlardır. Bu bağlamda, Türk kültürünün temel taşlarını benimseyen Ermeni asıllı sanatkarlarımız, eski bestekarlarımızla aynı alanda yer almışlardır. Onların, icra yönünde adeta önemli konumlara geldikleri halde, bestekarlığa yönelmeleri dikkat çekicidir.

Çalgı alanında önemli konuma gelen Ermeni icracılarımızda asıl ilginç olan, hanendelik alanında da iddialı biçimde yer almalarıdır. Bu sanatkarlarımızın bir kısmı, geleneklerini koruyarak dini mesleklerini de devam ettirmişlerdir. Bunlar içinde bir kısmının rahip ve yardımcı din adamı olduklarını biyografilerinden bilmekteyiz.

Seyahatnamelerde, ilk müzikologların yazılarında ve arşivlerinde bestekarlarımızın sıralanışı arasında Ermeni asıllı sanatkarlarımızın adı da geçer. Bu dikkat çekici bir noktayı göz önüne getirir. Örneğin Türk Musikisi tarihinde çok önemli yeri olan “*Itri, Seyid Nuh, Hammamizade İsmail Dede Efendi, Hafız Post, Sadullah Ağa, Şakir Ağa*” gibi isimlerin arasında “*Asdik Ağa, Kemani Tatyos, Bimen Dergezeryan ve Nikoğos Ağa*” gibi Ermeni asıllı bestekarların da adları bulunur.

Ayrıca 20. yy. Başlarında Tanburî Cemil Bey ve Nevres Bey gibi ünlü icracılarımızın yanı sıra, ilk taş plaklarda Ermeni asıllı sanatkarlarımızın adına da rastlıyoruz.

Cumhuriyet döneminden itibaren, Atatürk'ün batı müziğine verdiği önem ve sanat ilkeleri ışığında konservatuar ve operanın kuruluşuyla, sanat elemanı açığı ortaya çıkmıştır. Türk musikisi icracılarımız yeterli derecede vardı; ancak yabancı olduğumuz batı müziği konusunda sanatkar açısından zorlanıyorduk. İşte bu dönemde Türk kültürünü benimseyen Ermeni vatandaşlarımız arasında kilise korolarından yetişenler, opera, orkestra ve diğer müzik dallarında yerlerini kolaylıkla aldılar.

Ermeni asıllı bestekarlarımız bilhassa fasıl musikimizde zengin bir repertuara sahip olmamızı sağlamışlardır. Öyle ki Selanikli Ahmet Bey ve Nasib'in Mehmet Bey'in isimleri yanında Nikoğos Ağa ve Bimen Şen (Dergezeryan) aynı ağırlıkta geçer. Fasıl musikisine olan katkıları, bu yandan hanendelik alanında da kendini gösterir.

Nota mecmuası yayını ile de tanıdığımız Udi Arşak Efendi gibi sanatkarlarımız sayesinde, bir çok eserin notaları günümüze kadar gelmiştir. Her şeyden önce, nota yazımının kökeni olan "HAMPARSUM" sisteminin önemini belirtmemiz gerekir.

Ünlü Türk bestekarlarımızdan, bilhassa şarkı alanında Hacı Arif Bey'den ders alarak eserler veren bazı bestekarlarımızın şarkı formunda yarattıkları parçalar, Türk musikisi klasikleri içinde dikkat çekici örnekleri oluşturur. Bimen Şen, bu formun en başarılı bestekarlarından.

Türk kültürü içinde kaynaşarak seçkin eserler bırakan bu sanatkarlarımız, kalıcı olmasını bilmişler ve eserleri günümüze kadar gelmiştir. Türk musikisinde, fasıl alanı da dahil olmak üzere beste ve icra dalındaki yaygın etkileri ve nitelikleri asla küçümsenemez.

Türk musikisinin yapısında, makam ve usul zenginliği birinci planda gelir. Bu zenginlik hem sayısal, hem de nitelik bakımından diğer müzik türlerine karşı kesin bir üstünlük sergiler. Klasik musiki dönemlerinden, şarkı tarzının en yoğun zamanlarına kadar bütün seçkin bestelerin arasında, Ermeni asıllı bestekarlarımızın eserleri de yerini almıştır.

Ermeni asıllı bestekarlarımızın, Türk musikisine olan katkı ve etkilerinde ortak yönler vardır.

Öncelikle, geleneklerinde çok sesli müziğin yoğunluğu olduğu halde, tek sesli olan klasik musikimizi benimsemeleri büyük önem taşır. Bestekar, yalnızca kendi yarattığı dünyada değil, yaşadığı ortamdan da etkilenen kişidir. Böyle olunca bir

sanatkarın doğduğu, büyüdüğü ve çevresiyle bütünleştiği mekanlar ve orada yaşayan yakınları onu fazlasıyla etkiler.

Türk musikisi besteleri arasında o kadar çok sevilen, dilimizden hâlâ düşmeyen eserleri yaratan Ermeni bestecilerimiz için şöyle bir soru akla gelebilir. *“Başka bir dine mensup, değişik geleneklerle yaşayan, çok sesli kilise müziğinden gelen bu sanatkarlarımızın en yakın çevrelerinin de kendilerinden olmasına karşın, nasıl oluyor da Türk musikisine yöneliyor ve bu musikide büyük eserler yaratabiliyorlar?”* Aynı biçimde buna benzer bir soruyla ve daha etkin olarak *“bu sanatçılarımızın Türkçe dil bilgisi biçimlerinde diyalekt açısından değişik tarzlarla konuştukları halde, bizim geleneksel ve ağıdalı Osmanlıca kelime ve terimlerimizi doğru kullanarak nasıl hanendelik yapabilmişlerdir?”*

Uzun araştırmalarımızın sonunda etraflıca hayatları ve eserleri incelenen bu bestekarlarımızın ortak müzikal yanlarıyla ortaya çıkan sonuç, musikimiz yönünden iftihar edeceğimiz bir noktaya odaklanmaktadır.

“Bizim eski musikimiz, vatanımızın havasından ve yalnız onun coğrafyasından doğmuştur. Dini ve din dışı musiki parçalarımızın hepsi Türk elinden esen terennümlerdir. İstanbul milli teşekkülün ilham merkezidir.”⁸ diyen Yahya Kemal Beyatlı'nın sözlerinde derin duygu ve anlam taşır.

Türk musikisi, makam ve usul yapısından icra tarzına kadar özellikleri ve derinliğine duygu yüklü biçimiyle, bizi bütünleştiren ve kapsayan milli sanatımızdır. Bu topraklarda yaşayan, bu musikiyi seven, kısacası bu olağan üstü güzelliği duyabilen insanlar, başka bir din ve gelenekten gelse bile, bu musikiye hayran bir şekilde ondan ayrılamamışlardır. Ermeni asıllı besteci ve icracılarımızın, yukarıda sözünü ettiğimiz tüm ayrı ortamlarına rağmen musikimizden besteler yapmaları, icra etmeleri Türk musikisinin büyüklüğünü ve gücünü gösterir. Hiçbir ulusun geleneksel müzik tarihinde bulunmayan bir olgudur bu.

Ermeni bestekar ve icracıların Türk musikisine etkilerini düşünürken, titizlik ve dikkatle incelendiği takdirde bu bestekarlarımızın eserlerinde görülen makam ve usullerin zenginliği, bunların seçimiyle ortaya çıkmaktadır. Örneğin Bimen Şen'in *“Al sazını sen sevdiceğim şen hevesinle”* mısraıyla başlayan şarkısı dillerde ve terennümlerde hâlâ devam etmektedir. Burada, gerek makam seçimi, gerekse usulün

⁸ Bk. ÖZTÜRK; Serdar, Kültür ve sanat dünyamızda Yahya Kemal Beyatlı 2. ÖZTÜRK kitapları dizisi İstanbul 1998 Sayfa: 808

birleşimi sözlerin güzelliğiyle bütünleşerek, neşemizi ve yaşantımızı vermektedir. Böyle bir şarkıyı bir Ermeni de yazsa, o en azından bizim kadar Türk'tür; çünkü bizi terennüm etmiştir.

Belki de o şarkıları bizim şarkımız olarak dinliyor ve söylüyoruz. Onlar, bizim içimizde, bizimle beraber bu toprakların havasında ve milli coğrafyasında aynı heyecanı, aynı duyguları ve aynı ortak sevgiyi paylaşmışlardır. Çok azı Müslüman olmuş, ancak bu sevilen eserlerin sahibi olarak hepsi de TÜRK olmuşlardır. Onları, sevgi ve saygı ile anıyoruz.

KAYNAKLAR

- AKSÜT, Sadûn, “500 Yıllık Türk Mûsikîsi Antolojisi”, Türkiye Yayınevi, İstanbul-1967, s.37, 54, 55, 79, 157, 159.
- AKSÜT, Sadûn, “Türk Mûsikîsinin 100 Bestekârı”, İnkılâp Kitapevi, İstanbul-1993, s. 168, 180, 234, 294.
- ALTAR, Cevat Memduh, “Opera Tarihi”, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara-1982, C.II.
- GİRAY, Necati, “Dünya ve Müzik Tarihi Ders Notları”
- KARADENİZ, Ekrem, “Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları”, Türkiye İş Bankası Kùltür Yayınları, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara-1982, s. 339, 451, 558, 705, 709.
- ÖZALP, Nazmi, “Türk Mûsikîsi Tarihi Derlemeler”, Müzik Dairesi Başkanlığı Yayın No : 34, TRT Yayınları, İstanbul-1989, C.I, C.II, s.210-256.
- ÖZTUNA, Yılmaz, “Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi”, Kùltür Bakanlığı Kùltür Eserleri Dizisi-149, Başbakanlık Basımevi, Ankara-1990, C.I, s. 27, 28, 114, 115, 116, 146, 147, 162, 171, 172, 327, 352, 444, C. II, s. 27, 121, 122,123, 166. 182, 183.
- SAY, Ahmet, “Müzik Ansiklopedisi”, C.I-II-III-IV
- YILMAZ, A., “Alâeddin Yavaşca”, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul-Haziran 1994, s.117,139.

EKLER

- 1- Bazı Bestekarlarımızın Resimleri**
- 2- Seçtiğimiz Bestekarlarımızın Örnek Eserlerinin notaları**
- 3- Opera Arşivinden Alınan Resimler, Kadro Listeleri ve Oyun Afişleri.**

1- RESİMLER

Bimen Şen

Hamparsum Limonciyan (Baba Hamparsum)

Kemâni Tatyos Efendi

Asdik Ağa

Kemanġ Aleksan (Aġa)

Hanende Karakaş

Artaki Candan

2- NOTALAR

BİMEN ŞEN (DERGEZERYAN)

Hüzzam Şarkı

Endamının Hayalini

Bimen Şen

Ağıraksak

En da mı nın
ha ya li ni
göz le rim den
bi le mem (saz
saz) kol la rın da
can ve re yim
bas ka bir şey
di le mem (saz)
di le mem (saz)

(saz) ba na sen de

a ci maz san

kim ler a cir

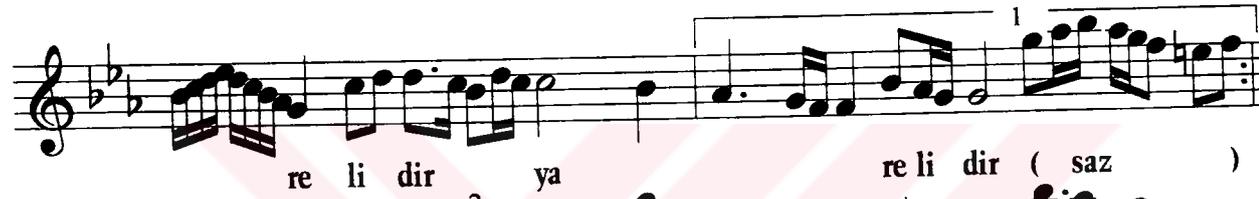

bi le mem (saz)

Kürdili Hicazkâr Şarkı
Koparan Sinemi

Bimen Şen

Sultaniyegah Şarki
Al Sazını Sen Sevdiceğim

Sengin Semai

Bimen Şen

Al sa zı nı sen sev di ce ğim

sen he ve sin le (saz)

Çal söy le be nim şar kı mı sev

da lı se sin le (saz) le (saz)

Ben din le ye yim ağ la ya yım

giz li ce böy le (saz)

ben din le ye yim ağ la ya yım

giz li ce böy le (saz) le (karar)

Aranagme

Hicaz Salkı
YILLAR NE ÇABUK GEÇTİ

Sengin Semai Bimen Sen

Yıl lar ne ça buk geç ti o gün
ler a ra sın dan dan
bir tel saç o nun kal dı bü tün
ha tı ra sın dan
bir tel saç o nun kal dı bü tün
ha tı ra sın da
ha la du ya rım bin sı zı ben
her ya ra sın dan
ha la du ya rım bin sı zı ben
her ya ra sın da

Ha lali gözle rin..... ha yâ le dön dü
 Ağ ki nan a to..... şî ..... me lâ le dön dü
 Gön lüm de hü zûn var..... yaklaştık şan
 Öm rü mün gü ne..... şî..... ze va le dön dü
 Ha yal siz bir ö ..... mür dur gun bir göl miş
 Sev da siz bir ha..... yet su suz bir çöl miş
 Sev mek se vil mek..... miş ci hâ nin zev ki
 Ra şe siz bir ö..... mür ki bir ö lüm
 (far zot kiöl miş)
 -----A r a n a ğ m e-----

Hâleli gözlerin hayale döndü
 Ağkının ateşi melâle döndü
 Gön lümde hü zün var yaklaştı akşan
 Ömrümün güneşi zevale döndü

Hayalsiz bir ömür durgun bir gölmüş
 Sevdasız bir hayat susuz bir çölmüş
 Sevmek sevilmeğin cihanın zevki
 Ra'şesiz bir ömür sanki bir ölüm.

YEGAH ŞAKKI

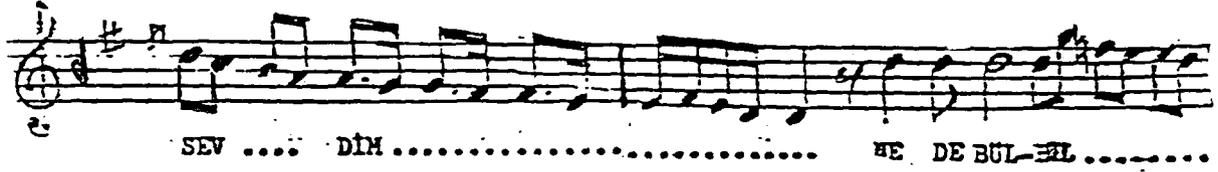
AGIR AKSAK

(Ne g ll n rengini sevdin...)

HİSSEN ŞEY

NE G - L N REN ..... GI .. NI

SEV .... D M ..... HE DE B L-EL .....

..... SE ..... S - N  (SAZ .....

.....)  UN-K  SEV .... D M .....

YU-ZU-NUN REN ..... GI .. NI B L ... L R .....

..... SE ..... S - N  (SAZ .....

..... SE ..... S - N  (SAZ .....

.....) G -RU- RUM VEC ..... D  ... LE

HEM HER ..... GE ... CE RU- YA .....

2.

..... DA ..... SE - Nİ (SAZ .....

.....) GÖ ... RÜ - RUM VEC .....

..... Dİ ... LE BEN ... HER .....

..... GE - CE RÜ ... YA .....

DA ..... SE - Nİ (SAZ .....

Aranâğmeye

..... SE ..... Sİ - Nİ (SAZ .....

(Arağmesi .....

Bağlantı

(SON)

NE GÜLÜN RENGİNİ SEVDİM NE DE BÜLBÜL SESİNİ
ÇÜNKİ SEVDİM YÜZÜNÜN RENGİNİ BİLLÜR SESİNİ
GÖRÜRÜM VECD İLE BEN HER GECE RÜYADA SENİ
ÇÜNKİ SEVDİM YÜZÜNÜN RENGİNİ BİLLÜR SESİNİ.

SƏNƏİ

HÜZZAM SARKI

BİNƏN SƏN

DİL - HÜN O - LU - RUM YÂ - DI CE - MÂ - LIN -
LE SE - NİN BEN
ÇIK - MAZ GÖ - ZÜ - MÜN NÜ - RU GÖ - ZÜN Dİ
DE - LE - RİM -- DEN YIL - LAR -
CA SE - NİN RÂ - HI - NA GÖZ NU -
RU DÖ - KER - KEN SİL - DİN BE - Nİ EY
MİH - Rİ E - MEL TOZ Gİ - Bİ
GÖZ - DEN

ARANAĞMESİ

ARANAĞMESİ

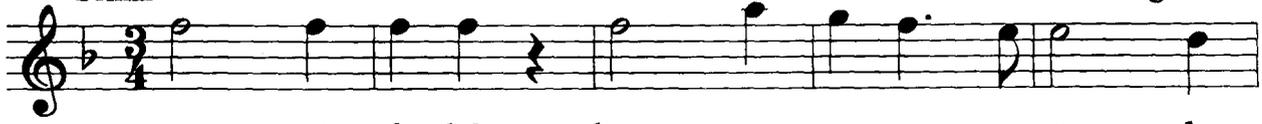

NIKOŃOS AŃA

Acemkürdi Sarki
Bari Felek Ben Yüzüne Söyleyim

Semai

Nikogos Ef.

Ba ri fe lek ben yü zü ne söy le

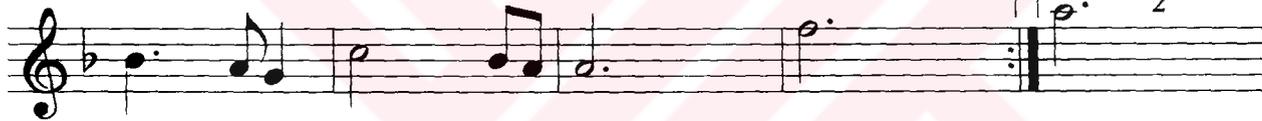
yim a man a man Bu güf ta ri

ni ce ye dek söy le yim yar

bu güf ta ri ni ce ye dek

söy le yim (saz) (saz)

A man fe lek soh be ti ni ney

yim a man a man ey

(saz) a man fe lek (saz)

(saz) ya man fe lek (saz)

HÜZZÂM ŞARKI

Niçin nâlendesin öyle

Nikoğos Ağa

Düyek

ARANAĞME

1. 2.

Ni çin nâ le n de si n ö y

1. 2.

le SAZ le SAZ

Gö nül de r di n ne dir sö y

1. 2. KARAR

le a man SAZ le a man SAZ le a man

Se ni be ni

1. 2.

ste mem bö u le SAZ SAZ

Niçin nâlendesin öyle
Gönül derdin nedir söyle
Seni ben istemem böyle
Gönül derdin nedir söyle

Vezin: Mefâilün, Mefâilün

AGIRAKSAK
(♩ = 68)

Ey melek hub

HÜZZAM ŞARKI

BESTE
NİKOĞOS

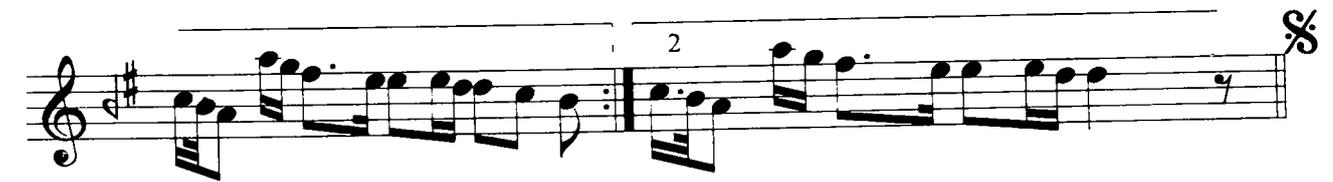
EY ME...LE...K HU... BU HA
YA... LI KE... SAZ M. TE.
RI
TI A... LEMBA HA NA
MÜ... S. TE. RI
I SAZ II SAZ
CA NIM CA NIM NEY EA
HA RI HÜSNU A NI
N. DA KODAYA^N BE... RI
NIM

KEMANÎ TATYOS EFENDÎ

HÜSEYİNİ SAZ SEMAİSİ

Kemani Tatyos Efendi

Hane 4

GIFTENÜYEK

KARCIĞAR

TATYOS

1. HANE

16/4

TESLİM

2

2. HANEYE

KARAR

2. HANE

Musical score for '2. HANE' consisting of seven staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of two sharps (F# and C#), and a common time signature. The music is written in a single melodic line. A circled number '3' is positioned above the final measure of the first staff. The second staff contains a measure with a '7' below it. The sixth staff has a '5.1' above it. The seventh staff is a shorter line with a '2' above the first measure and '3. HANEYE' above the second measure. A large, faint watermark is visible in the background of the middle staves.

3. HANE

Musical score for '3. HANE' consisting of three staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of two sharps (F# and C#), and a common time signature. The music is written in a single melodic line. The second and third staves continue the melodic line.

KÜRDİLİ HICAZKÂR PEŞREVİ

- TATYOS -

1.

2. Hane.

KÜRDİLÎHICAZKÂR SAZ SEMÂİSİ

A handwritten musical score for a piece titled "KÜRDİLÎHICAZKÂR SAZ SEMÂİSİ". The score is written on ten staves of music, all in treble clef. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is 10/8. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. There are several measures with triplets, indicated by a '3' and a slur. Some measures have first and second endings marked with '1' and '2' above the notes. The notation includes various ornaments and phrasing slurs. A large, faint watermark is visible in the background of the page.

SUZINAK PEŞREV

TATYOS

1. HANE

S. TESLİM

2. HANEYE

2. HANE

SAYFA:2

3. Haneye

3. HANE

4. Haneye

4. HANE

ASDİK AĞA

MUHAYYER KÜRDİ
(PEŞREV)

DEVİR-İ KEBİR

ASDIKAGA

1. HANE

Musical notation for the first line of the first hane, starting with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The notation includes a 28-measure rest and various rhythmic patterns.

Musical notation for the second line of the first hane, continuing the melodic line with various rhythmic values.

ESLİM

Musical notation for the third line of the first hane, featuring a fermata over a note and several triplet markings.

Musical notation for the fourth line of the first hane, continuing the melodic line with various rhythmic values.

Musical notation for the fifth line of the first hane, containing the second and third hane sections.

2. HANEYE

3. HANE

Musical notation for the sixth line of the first hane, containing the fourth hane and the karar section.

4. HANEYE

KARAR

2.
HANE

Musical notation for the first line of the second hane, starting with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature.

Musical notation for the second line of the second hane, continuing the melodic line with various rhythmic values.

Musical notation for the third line of the second hane, ending with a fermata.

3. HANE

Exercise 3, HANE, consists of three staves of musical notation. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 7/8 time signature. The melody starts on a quarter note G4, followed by eighth notes A4, B4, and C5. The second staff continues the melody with eighth notes D5, E5, F#5, G5, and A5, followed by a quarter note B5. The third staff concludes the exercise with eighth notes C6, B5, A5, and G5, ending with a double bar line and a repeat sign.

4. HANE

Exercise 4, HANE, consists of three staves of musical notation. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 7/8 time signature. The melody starts on a quarter note G4, followed by eighth notes A4, B4, and C5. The second staff continues the melody with eighth notes D5, E5, F#5, G5, and A5, followed by a quarter note B5. The third staff concludes the exercise with eighth notes C6, B5, A5, and G5, ending with a double bar line and a repeat sign.

KEMANÎ SEBÛH

Hicazkâr Sirto

Usta Sebu

Nim Sofyan

1. Hane

2. Hane

3. Hane

4. Hane

Kürdilihicâzkâr Longa

Kemani Sebuĥ Ef.

The image displays a musical score for the piece "Kürdilihicâzkâr Longa" by Kemani Sebuĥ Ef. The score is written on nine staves of music, all using a treble clef and a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The time signature is common time (C). The music is characterized by frequent triplet patterns, indicated by a "3" above a bracketed group of three notes. The notation includes various note values such as eighth and sixteenth notes, as well as rests. The score is divided into several measures, with repeat signs (double bar lines with dots) indicating repeated sections. A large, faint watermark is visible in the background of the page. The final staff concludes with two numbered endings: "1" and "2".

-ÇÖMLEKÇİ BEDROS EFENDİ
-UDÎ ARŞAK EFENDİ
-KEMANÎ SERKİS EFENDİ
-OSEP AĞA
-SARI ONNİK EFENDİ

Usûlü : Devri Kebir
(Yürük)

ÇÖMLEKÇİ
BEDROS EF.

The image displays a musical score for the Uşşak Renk Hicaz Peşrevi. It consists of two systems of notation, labeled 1. and 2. Each system contains three staves of music. The notation is written in treble clef and includes various rhythmic markings such as eighth and sixteenth notes, rests, and bar lines. A large, faint watermark is visible in the background of the score.

Nihavent Şarkı

Ey nihâli emelimde

Udi Arşak

Ağır Aksak

Ey ni ha li e melim de

sa ra ran pen be çi çek

ren gi bu ver mek için ben

sa na ver miş dim e mek

dim e mek a cı rım kok

la ma dan ben se nisol dur

dur du fe lek

Nihavent Şarkı

Kimseye Etmem Şikayet

Curcuna

Kemani Serkis Ef.

Kim se ye et
mem şi ka yet
ağ la rım ben ha li me
SAZ SAZ
Tit re rim müc
rim gi bi bak
tık ça is tik ba li me
SAZ ba li me
SAZ Per de i

zül met çe kil

miş kor ka rım ik

ba li me SAZ

Kor ka rım ik ba li me

SAZ Aranagme

BEREFSAN

ACEM KÜRDİ BESTE

OSEPAĞA

A ..... TE .... Şİ ..... AŞ .....
KIL ..... DI ..... BE ..... Nİ .....
YAN ..... MA ..... DA ..... YİM .....

KİN ..... LA CÂ ..... NÂ .....
CÂ ..... MI VAS ..... FIN .....
ŞEM ..... İ RUH ..... SA .....

OL DUM ..... Dİ ..... VA ..... NE .....
MES Tİ ..... MEY ..... HA ..... NE .....
RI NA ..... PER ..... VA ..... NE .....

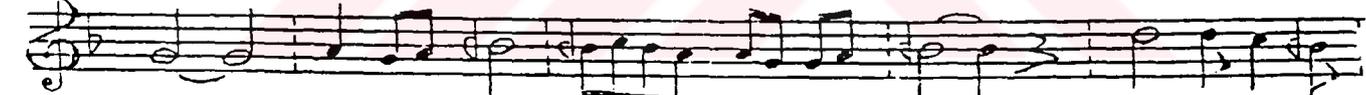
DEN ..... BE TER ..... A
DEN ..... BE TER ..... A
DEN ..... DE TER ..... A

MAN AH CÂ ..... NİM ..... CÂ NA NİM .....

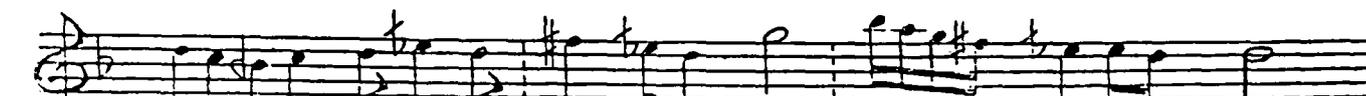
AH ..... BE..Lİ YA ..... Rİ MEN ..... (SON)

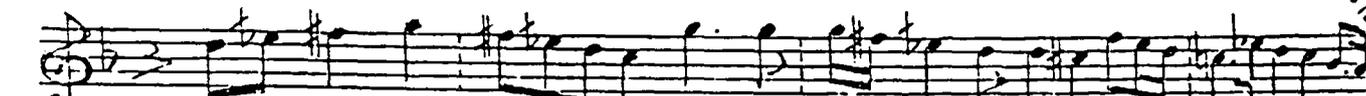
KE REM ... KİL ..... BU ..... HA .....

..... Lİ PE ..... Rİ ..... ŞA .....

NA ..... BİR ..... KEZ EY .....

DİL ..... RU BA ..... A MAN .....

ATEŞ-İ AŞKINLA CÂNÂ OLALIM DİVÂNE DEN BETER
KILDI BENİ CÂM-I VASFIN MEST-İ MEYHANE DEN BETER
KEREM KIL BU HÂL-İ PERİŞANA BİR KEZ EY DİL RUBA
YANMADAYIM ŞEM'İ RUMSARINA PERVÂNE DEN BETER

KURDİLİHİCAZKÂN ŞARKI

Usulü: AĞIR AKSAK

(Bu gönül ne güldü ne gülşende dir)

ONNİK AĞA (SAZ)

(♩ = 72)

EĞÜ NUL NE ..... GÜL DE

NE ..... GÜL.. ŞEN ..... ŞEN..... DE

DİR ..... CA ..... NİM..... (SAZ .....

.....) SEN DE DİR ..... Dİ .....

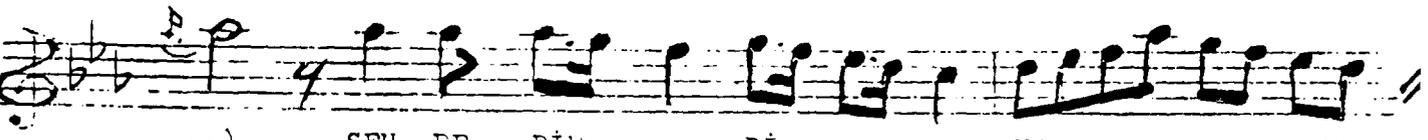
VA ..... NE GÖN ..... LÜK .....

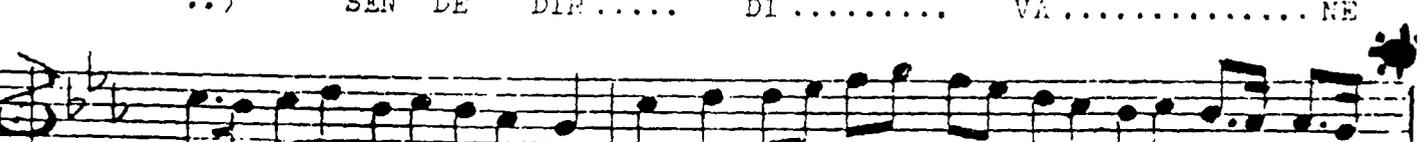
SEN ..... DE ....

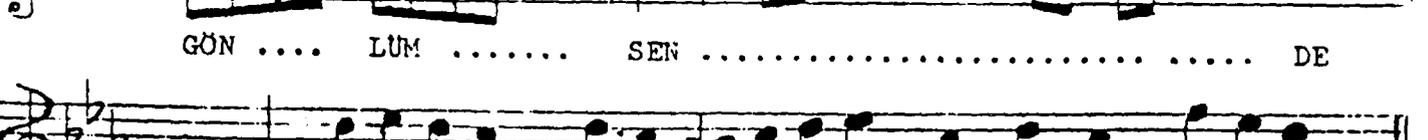
DİR ..... CA ..... NİM..... (SAZ .....

..) SEN DE DİR..... Dİ ..... VA ..... NE

GÖN .... LÜM ..... SEN ..... DE

DİR (SAZ .....

..) HİM SE YE ..... NE .....

BEN ..... DE ..... NE ..... EF

KEN ..... KEN ..... DE

DİR ..... CA ..... NİM ..... (SAZ .....

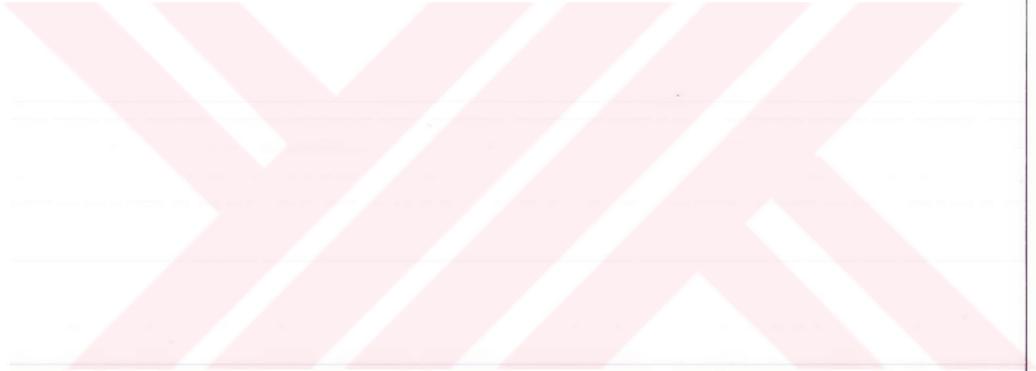
ARNAĞME'YE
DİR (SAZ .....

(ARNAĞME'YE

1.

2.

**3-Opera Arşivinden Alınan Resimler,
Kadro Listeleri ve Oyun Afişleri**

İSTANBUL BELEDİYESİ
ŞEHİR OPERASI

Sahneye Koyan
AYDIN GÜN

JACQUES OFFENBACH

HOFFMANN'IN MASALLARI

Fantastik Opera

(3 Perde — 5 Tablo)

Orkestra Şefi

PINO TROST

Koro Şefi
Muhittin SADAĞ

Livre
Jules BARBIER

Türkçesi
Nazım ENGİN

Olympia	Azra Gün
Giulietta	Diana Jamson
Antonia	Meral Menderes
Stella	Nükhet Tuncay
Lindorf	
Coppelius }	Mete Uğur
Dapertutto	
Mirakel	
Niklaus	Sümeray Arıman
Spalanzani	Nubar Bayvert
Nathanael	Ihsan Ünüiter
Hoffmann	Giuseppe Baratti
Andrea	
Cochenille }	Bedros Kuyumcu
Pitichinaccio	
Hermann	Ihsan Ballı
Schlemihl	Vural Akbabagil
Crepel	Nurhan Ruçhan
Luther	J. Çarkçı
Anne sesi	Melek Çeliktaş

Dekor
Duygu SAGIROĞLU

Koreografi
Rezzan ABIDINOĞLU

Kostüm
Gülşen YENER

İSTANBUL ŞEHİR OPERASI ORKESTRA ÜYELERİ

1. KEMANLAR

Semih Argeşo
Ergun Tekinsoy
Orhan Borar
Giray Rozenfas
Enver Kapelman
Reşat Aksel
Vahakin Aslanyan
Meral Bahar

2. KEMANLAR

Alim Almat
Semine Argeşo
Viktor Asa
Perihan Bilen
Hüsamettin Kocaokçu
Nuran Aydınal
Sait Türkay
Sona Ohanyan

VİYOLALAR

Herman Özkalfayan
Nuri Öztaşçı
Cahit Arallılar

VİYOLONSELLER

Edip Özsezen
Lâtifiy Karacaovallı
Şükrü Sarıpınar
Ergun Kuşçu

KONTRBASLAR

Raşit Eroktav
Remzi Dölensoy
Galip Ensoy

FLÜTLER

Nami Şener
Nazım Acar
Özkan Dizmen

OBUALAR

Celâl Akatlar
Ömer Güntaş
Gülen İnam

KLÄRNETLER

Tevfik Çelen
Münip Kok
Nihat Esengin
Fuat Türkoğlu

FAGOTLAR

Rıza Çetinoyar
Kemal Güleşoğlu

KORNALAR

Sami Kalafatoğlu
Işıl Öztunç
Osman Kutdincer

TROMPETLER

Kudret Tardü
Emin Oy
Muzaffer Karataş

TROMBONLAR

Sırrı Altaş
Nezihi Ardivar
Mehmet Ergülen
Mahmut Doğuduyal

VURMA SAZLAR

Kemal Yazar
Cabir Şereftuğ
Abdullah Orun
Cüneyt Kolubükülmez

HARP

Uğurtan Aksel
Bülben Uz

İSTANBUL ŞEHİR OPERASI KOROSU

1. SOPRANOLAR

Handan Denizazan
Nükhet Tuncay
Mine Özgen
Oya Tekin
Sülün Kutucuoğlu
Meral Özgen
Gülsel Çetinsu
Fatma Goloğlu
Umay Sezen
Ayla Çelikoğlu
Berna Damla
İnci Savaşkurt
Ayşe Gün
Vartuhi Özsimon
Simoni Anastasia
Elçin Himalaya

2. SOPRANOLAR

Sümeray Arıman
Alis Kitapçı
Leyla Ulus
Aysen Aytuğ
Jale Vardarlı
Umay Tevetoğlu
Bilge Ersan
Nursel Sözlütürk
Filiz Çap

ALTOLAR

Rikkat Noyan
Lili Baltımur
Nadin Lusar
Remziye Şarkent

ŞEN DUL'DA ROL ALAN BALERİN VE DANSÖRLER

BALERİNLER

Gisela Rochow
Semra Özmaç
Figen Aktaş
Semra Maytalman
Ezgi Yol

BARİTONLAR

Yusuf Pamukbezi
Adnan Yürür
Gürçil Çeliktaş
Moiz Behar
Sönmez Can
Can Korak
Şinasi Denктаş
Ferdî Atuner

BASLAR

Vural Akbabagil
Jirayır Çarkçı
Suphi Ansen
Zeyyat Görgan
Hasan Sakarya
Rasim Sezen
Metin Ertem
Onur Gönenli

1. TENORLAR

Mehmet Akarsu
Göknan Ayelli
Miltiadis Durmen
Kevork Boyacı
Sami Beharlı
Melih Carudi
Kâmil Doğan
Berç Mangayan

2. TENORLAR

Ahmet Yol
Nubar Yeşeren
İlhami Uyank
Oski Kavukçu
Osep Dimici
Bilge Kiper

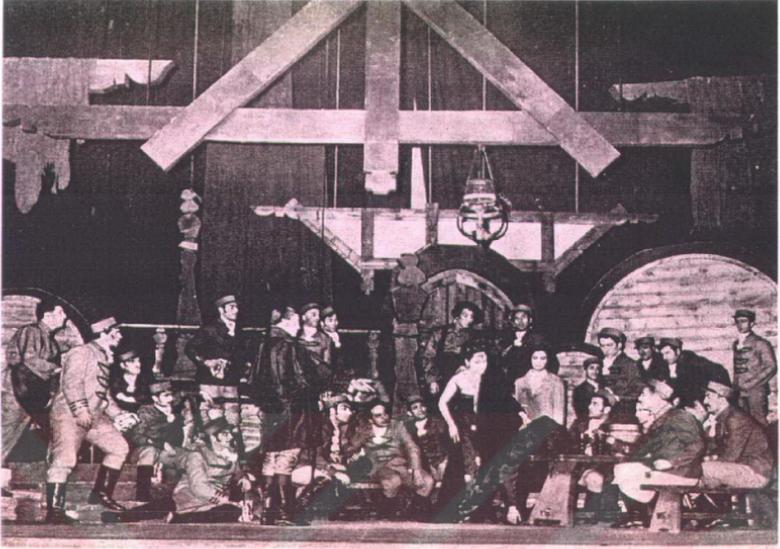
Nilgün Aslaner
Sevgi Karasatı
Sönmez Tuyyun
Serap Onaran
Figen Etis
Tülin Uğurman
Hüma Çivitoğlu

DANSÖRLER

Gabriyel Şapçıyan
Nazif Şen
Mitko Stoimenoff

Hoffmann'ın Masalları — 1. Perde (Olympia Sahnesi)

Hoffmann'ın Masalları Epilog — (5. Tablo)

Sema Karat
(Devlet Operatöresi)

Seyit Ahmet Yıldız
(Devlet Operatöresi)

Güler Güney

Saima Berk

Bedriye Kuyumcu

Ümit Mengüç
(Kısmık Buluşma Sanatçısı)

İhsan Ustaer

Nihal Bayrakt.

Nihal Yalçın

Özer Sezer

Sander Ustaer

Erol Uras

Yusuf Akkahıngılı

Suphi Ansan

GIUSEPPE VERDI

RIGOLETTO

(Opera: 4 Perde)

Sahneye Koyan

Aydın GÜN

Ork. Şefi:

Klaus Nagora

Ottavio Gallo

Livres: V. Hügo'dan F. M. Piave

Türkçesi: F. AINAR

Montua Duku	:	Ruggero Bondino	
		Amedeo Zambon	
Rigoletto	:	Licinio Montefusco	
		Mete UGUR	
Gilda	:	Ferhan ONAT —	Alis MANUKYAN
Montorone	:	Attilâ MANIZADE	
Borsa	:	Bedros KUYUMCU	
Marullo	:	Özer SEZER	
Kontes Ceprano	:	Nükhet TUNCAY	
Kont Ceprano	:	İhsan BALKIR	
Sparafucille	:	Nurhan RÜÇHAN	
Maddelena	:	Yıldız DAĞDELEN	
		Melek ÇELİKTAŞ	
Giovanna	:	Güzide DELİDENİZ	
Bir Paj	:	Nur ATASAGUN	

Dekor:

Turgut ATALAY

Bariton: Mete UĞUR

Soprano: Alis MANOKYAN,

İSTANBUL BELEDİYESİ

ŞEHİR OPERASI

G. VERDI

LA TRAVIATA

OPERA
4 PERDE

LİVRE:

Francesco Maria Piva

TÜRKÇESİ:

Nizam Dağın

SAHNEYE KOYAN:

AYDIN GÜN

(Ankara Devlet Operası Başrejisi)

ORKESTRA ŞEFLERİ:
DEMIRHAN ALTUĞ
PINO TROST

KORO ŞEFLİ:
MUHİDDİN SADAK
KORO ŞEFLİ YARDIMCISI:
CENAN AKIN

KOREOGRAFI:
REZZAN ABİDİNOĞLU

DEKORU ÇİZEN:

METİN DENİZ

Sahneye uygulayan
Realizatörler:
KEZBAN TAMER
SEYİT BOZDOĞAN

KOSTÜM:
HANDAN ŞARDAĞ

ROL ALAN SANATÇILAR:

VIOLETTA VALERY . . . . . Suna KORAT – Güher GÜNEY – Selma BERK
FLORA BERVOLX . . . . . Nüket YALÇIN – Handa ŞARDAĞ
– Sümeyra ARIMAN – Jale VARDARLI
ANNINA . . . . . Gülside DELİDENİZ – Gülsen TUNCU'LU
– Umay SEZEN
ALFREDO . . . . . Dino MAMPRİN – Bedriye KUYUMCU – Erol URAS
– İhsan ÜNLÜER
GERMONT . . . . . Seyit Ahmet YILDIZ – Ömer SEZER – Ömer SABAR
GASTONE . . . . . Nuhuz PAVYERT – Kamil DOĞAN
BARON DOUPHOL . . . . . Serdar ÖZTÜRK – Ömer SABAR
MARQUIS D'OBIGNY . . . . . Suphi ANSEN – Vural AKBARAĞIL – Can KORAL
DR. GRENVIL . . . . . Numan RÜÇHAN
GIUSEPPE . . . . . Milton DURMAN
DOMESTICO . . . . . İbrahim ÇARKEÇİ

BALERİNLER :

Figen AKTAŞ – Nilgün ASLANER – Yüksel YAŞAR
Hüma CİMİTOĞLU – Figen ETÜŞ – Senra MAYTALMAN
Tülin UĞURMAN – Emel ÖZDEL – Senra ŞATIROĞLU
Sümeyra TUTGUN – Canan ÜNLÜ

DANSÖRLER :

Güherül SAPÇIYAN – Nazlı ŞEN
Miko STÖMENOFF – Filiz DEĞERLİ

Kondiviti:
ERDOĞAN PIŞKIN
NEDRET DENİZHAN
Aksesuar:
ŞÜKRÜ ARSLAN
Perikolar:
NİNO KONSTANTİN

İplik Şefi:
HALİM ÜNSAL
Teknik Şef:
KADRI TÜRKSELEN

Marangozhan Şefi:
HALİT YONTAR

Terrahane Şefi:
GÜZİN KALAFATOĞLU

Boyalanane:
METİN OKUYUCU

SAHNE AMİRİ:
ASİM GÜNGÖR

Güzide Delideniz

Handan Şardağ

Nurhan Rüşan

Can Koral

Milton Durman

Jirayir Çarkçı

Ömer Sabar

İSTANBUL ŞEHİR OPERASI
ORKESTRA ÜYELERİ

1. KEMANLAR

Ergun Tekinson
(Konsertmayster)
Giray Rosenfos
Vahakin Aslanyan
Reşat Aksel
Meral Bahar

2. KEMANLAR

Enver Kapelman
Sona Ohanyan
Viktor Asa
Perihan Bilen
Hüsametdin Kocaokçu
Sait Türkay

VİYOLALAR

Herman Özkalfayan
Nuri Öztaşçı
Cengiz Küçükıldırım
Türkay Tekinson
Misak Perker

VİYOLONSELLER

Edip Özsezen
Lütfiye Karacaovalı
Şükrü Sarıpınar
Ergun Kuşçu

KONTRBASLAR

Raşit Eroktav
Remzi Dölensoy
Galip Ensöy

FLÜTLER

Nami Şenel
Nâzım Acar

OBUALAR

Celâl Akatlar
Gülen Acar
Ömer Güntaş

KLARNETLER

Tevfik Çelen
Münip Kök
Fuat Türkoğlu

FAGOT

Rıza Çetinuyar

KORNALAR

Saim Kalafatoğlu
Işıl Öztunç
İrfan Türkay
Ertuğrul Tunah

TROMPETLER

Kudret Tardü
Muzaffer Karataş
Emin Oy

TROMBONLAR

Sırrı Altaş
Nezih Ardivar
Mehmet Ergülen
Mahmut Doğuduyal
Sezai Tarakçı

VURMA SAZLAR

Abdulah Orun
Cabir Şereftuğ
Kemal Yazar

HARP

Uğurtan Aksel

«Satılmış Nişanlı» da
Leylâ Selçuk
Bedros Kuyumcu

İSTANBUL BELEDİYESİ
ŞEHİR OPERASI

Sahneye Koyan

A Y D I N G Ü N

GIACOMO PUCCINI
T U R A N D O T

(Opera 3 Perde)

Orkestra Şefi

P I N O T R O S T

Koro Şefi
Muhittin SADAĞ

Livre
G. ADAMI - R. SIMONI

Türkçesi
Nazlı KIZILTAN
Nihat KIZILTAN

La Principessa Turandot	Carla Ferrario
L'imperatore Altoum	Agop Topuz
Timur	Ayhan Baran
Il Principe Ignoto (Calaf) ...	Amedeo Zambon
Liu	Merâl Menderes — Güher Güney — Leyla Selçuk
Ping	Özcan Sevgen
Pang	Nubar Bayvert
Pong	Bedros Kuyumcu
Un Mandarino	Attilâ Manizâde
Il Principino di Persia	Ihsan Ünlüer

Dekor
Duygu SAĞIROĞLU

Kostüm
Sevim ÇAVDAR

Koreografi
Rezzan ABİDİNOĞLU

ÖZGEÇMİŞ

02.07.1972 yılında İstanbul'da doğdu. Öğrenim hayatına Zeytinburnu İlköğretim Okulu'nda başlayıp, 1989 yılında Zeytinburnu 100. Yıl Ticaret Lisesi'nden mezun oldu. 1990 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuari'nı kazandı. Beş yıllık üniversite hayatını tamamlarken; "Türk Musikisinde XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyılın İlk Yarısına Kadar Hanendeler, Hayatları ve Etkileri" konulu bitirme çalışmasını hazırladı.

Konservatuar yıllarında Doç. Serdar Öztürk'ün şefliğini yaptığı, İstanbul Teknik Üniversitesi Çoksesli Korusu ve Konservatuar Korusu'nda önce korist daha sonraları şef yardımcısı olarak uzun bir süre görev yaptı. Doç. Serdar Öztürk 'ün müziklerini yazıp, sahnelediği "Yunus Emre Müzikali"nde solist ve korist olarak rol aldı. Ayrıca Konservatuar, Üniversite korolarının konserlerinde ve yurt içi turnelerinde solist sanatçı olarak başarılı konserler verdi. Bu korolarda hâlâ faal olarak çalışmaktadır.

1996 yılından itibaren iki yıl boyunca Hasan Polatkan Süper Lisesi'nde öğretmenlik stajını tamamlayarak İstek Vakfı Özel Bilge Kağan Lisesi'nde asil göreve başladı. Çalıştığı okullarda kurduğu korolar ile konserler vererek büyük başarılar kazandı. Halen İstek Vakfı Özel Bilge Kağan Lisesi'nde müzik öğretmenliği yapmaktadır.